

ПОДІЛЬСЬКА ТЕАТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА

ПЕТРО ФРАНКО.

БОРИСЛАВ СМІЄТЬСЯ

драма на 4 дії.



1930 — ЛЬВІВ — ТЕРНОПІЛЬ — КОЛОМІЯ — 1930

Бібліотека „ПОДІЛЬСЬКА ТЕАТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА в Тернополі.

بیچر

Copyright by Author.

Друк В. Бравнера в Коломні.

ПЕТРО ФРАНКО

БОРИСЛАВ
СМІЄТЬСЯ

ДРАМА В 4 ДІЯХ.

№ 768

ПІСЛЯ ПОВІСТИ „БОРИСЛАВ
СМІЄТЬСЯ“ ІВАНА ФРАНКА.

ТЕРНОПІЛЬ — ЛЬВІВ
ВІДДАНОМ ВИД-ВА „ПОДІЛЬСЬКА ТЕАТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА“
В ТЕРНОПОЛІ 1930.

ОСОБИ:

Бенедьо Синиця, блідий, короткі вуса, міщанська одежа.
Матій, старий селянин.
Варка, молода жінка,
Прийдеволя.
Деркач.
Сень Басараб.
Андрусь Басараб.
Робітники.
Будівничий.
Леон Гаммершляг.
Фанні ”
Герман Гольдкремер.
Рифка ”
Готліб ”
Жиди і жидівки.
Шеффель.

ДІЯ І.

Вільна площа. По середині велитенська камяна підвалина. Кінчать її обтісувати Бенедьо Синиця. Майстер. Будівничий. Кількох робітників.

БУДІВНИЧИЙ (підходить до майстра дещо з боку). Ну, щож майстер, готові ви вже раз?!

МАЙСТЕР. Все готово, пане будівничий.

БУДІВН. Ну, то кажіть уже вдарити на відпочинок.

МАЙСТ. Добре, прошу пана! (До Бенедя) Ану, Бенедю, тумане якийсь, не чуєш, що пан будівничий кажуть на відпочинок бити?

БЕН. (Кидає оскарб, скоро встає, підбігає до дошки, що висить з боку і калатає довбешками). Як відпочинок, то відпочинок!

МАЙСТ. (до будівничого, що оглядає підвалину). А як, прошу пана, спустимо сей камінь на місце?

БУДІВН. Як спустимо? Ну, проста річ, на друках.

МАЙСТ. А може воно троха небезпечно, прошу пана?

БУДІВН. Небезпечно? А то для кого?

МАЙСТ. Ну, та певно, що не для каменя, а для людей! (Обидва регочуться).

БУДІВН. Е-е-е! Що тото! Небезпечно! Не бійтеся. Нічо нікому не станеться! Спустимо! (Оглядає камінь). Спустимо безпечно. (Відходить на бік до Леона Гамершляга, що підходить у товаристві кількох жидів).

1-ий РОБІТНИК Слухай, Бенедю, — а то на яку пам'ятку того щигла там повісили?

БЕН. Ат щось вже вони з ним гадають робити.

2-ий РОБ. Е, то вже певно нам пан майстер пояснить.

МАЙСТ. Та певно, ти все хотівби знати! Постарієшся, як усе знатимеш!

ЛЕОН Г. (Вилазить на підвалину). Мої панове сусіди і добродії! (В товпі: Тихо! тихо! пст!) Дуже, дуже вам дякую, що ви були такі добрі пошанувати мене своїм приходом на нішнє таке важне для мене свято...

Алеж просимо! Дуже радо!

ЛЕОН. Ах! Ось і наші дами йдуть. Панове, ходім пе-

редовсім дами привитати! (Зіскакує і йде напротив кількох пань. Фанні Гамершляг молода, пристійна. Хвилину оживлені вигуки: ах! як гарно, чудово, щиглик! Леон підходить до Германа, що стоїть із боку із усміхом). А чому-ж вашої пані нема, дорогий сусіде?

ГЕРМАН Г. Даруйте, вона певно троха нездорова.

ЛЕОН. Ах, дуже мені жалко! А я надіявся...

ГЕРМАН. Але що ж — хіба вона така велика особа! Обійдеться без неї!

ЛЕОН. Ні, коханий сусіде! Прошу такого не говорити, що не велика особа.. Якже-ж так? От моя Фанні, бідна дитина, як вона булаб щасливою, наколиб мала таку матір. (Леон відходить на середину).

ГЕРМАН. Бороон тебе Боже від такої мами..

(З далека гамір дзвонів. Жиди проговорюють „умайн“, робітники знімають шапки).

ШКІЛЬНИК (Підходить до Леона) Най Бог благословить вас і почате вами діло. Ми вже скінчили.

ЛЕОН. Се добре...

ШКІЛЬН. Видите, пан Біг добрий післав знак, що все піде щасливо, що тільки загадаєте.

ЛЕОН. Добрий знак? А то який?

ШК. А не чуєте, що християнські дзвони самі, добровільно роблять вам службу і кличуть на вас благословення християнського Бога? То значить, що християне все будуть вам добровільно служити. Будуть помагати вам осягнути те, що собі забажаєте. Ті дзвони то добрий знак дая вас!

ЛЕОН. (сягає до кишені і втискає щось до руки шкільника) Добре вияснив! Се для вас і для школи! А за добрий знак Богу дякувати. (Відходять у глибину сцени).

БУД. Ану сюди! До друків! Бенедю, тумане вісімнадцятий, де твій друк?

(Робітники підкладають кругляки і стають з друками в руках коло каменя).

1-ий РОБ. А поступися маленька (Плескає камінь рукою).

БУД. Ану рушайте! Раз! два! три! (Робітники посувають камінь друками).

РОБ. Гурра! Гей!

1-ий РОБ. А скобочи його, нехай рушається,

БУД. Далі! Далі!

ЛЕОН. (до Германа). І що то! Говоріть, що хочете, все таки чоловік пан природи! Нема такої сили, котрої чоловік непереміг би. Ось скала, тягар, а й та рушається по його приказу.

ГІСТЬ. А особливо прошу завважити, що за сила в товаристві людей! Злученими силами чуда dokonуються! Хіба ж

сам оден чоловік потрапив би щось подібного?

ЛЕОН. Так, так, злученими силами, се велике слово!

РОБ. (відсунули камінь на право). Гурра, враз! Ану!

БУД. Ану, хлопці, а тепер живо до друків.

1-ий РОБ. Попід ребра його! Так, щоби йому аж серце підскакувало.

БУД. А тепер підносить до гори! Вважай! Лігари на бік! Так! Як скажу „ну“ всі разом вихапуйте друки і враз від ями! Розумієте?

1-ий РОБ. Та розуміємо!

БУД. Але всі враз! Бо хто запізниться, то буде біда!

РОБ. Та, добре, добре. (Хвилина тиші).

БУД. (різко) Ну!

(Робітники розскакуються. Лоскіт каменя. Гострий, проймаючий войк.)

ГОСТІ. Що такого? Що сталося?

РОБ. Підойма забила чоловіка.

ФАННІ. Забила? Йой Боже!

(Робітники оточують Бенедя).

1-ий РОБ. Ні, не забила живий!

ЛЕОН. (віддихає легче). Живий! А!

МАЙСТ. (до Леона). Підойма зачепила острим суком за бік, роздерла сорочку і фалатнула добру діру!

ФАННІ. Ото нещастє! Дуже скалічений?

БУД. Ні, не дуже. От троха тече кров.

1-ий РОБ. Води! води! (перевязують Бенедя) Ану розбирайте!

ЛЕОН. (по хвилі) Ну, як там?!

МАЙСТ. Ще не дихав. Підойма вдарила його попід груди.

ФАННІ (ломить руки). Закличте доктора.

1-ий РОБ. Ану піднесіть! (Чотирьох робітників за руки і ноги виносять Бенедя).

2-ий РОБ. А то посочить!

ЛЕОН (до майстра). Кажіть занести його до дому і закликати лікаря. (хвилина гнітучої тиші).

БУД. (поблід). Нічого не буде.

МАЙСТ. (дотикає рукою його плеча) Пане..

БУД. (кидається як опарений.) Що таке?;

МАЙСТ. А видите пане будівничий, я добре, казав..

БУД (непритомно) Що, що таке? Хто казав?

МАЙСТ. Я казав, не спускати камінь на друках, бо небезпечно.

БУД А, дурень ти! От мудь не що инше, а п'яний був,

тощо, не відскочив — хто йому вишен. (Відвертається плечима. Гості по черзі підходять до підвалини і скидають гроші. Леон усім, що відходять стискає руки, в Германом навіть цілується).

ЛЕОН. Ну, а тепер принесіть плиту і цемент!
(Робітники приносять плиту і шафлик.)

ЛЕОН (знімає клітку зі щиглом і підносить до гори). Мої дорогі гості і сусіди! Великий се день для мене, дуже великий. Чоловік, що сорок літ блукався по безлюдних пустинях та бурливих життєвських морях, нині перший раз побачив себе близьким супокійного пристановиська. Тут в щасливім місті Дрогобичі я задумав увити собі гніздо, котре було би красою і славою нашого міста.

ГОСТІ. Bravo! Bravo!

ЛЕОН. (кланяється) Батьки наші повчали нас, що хочачи зачати якесь діло щасливо, треба передовсім зеднати собі духів місця.

ГІСТЬ (на бік). А то забобонний!

ЛЕОН. Ви не вірите в духів, ласкаві панство? Я признаюся — вірю. Тут в тій землі, в тих брилах каміння, в тім сичучім вапні — у всім тім живуть духи, сильні, таємничі. При їх тільки помочі стане мій будинок.

1-ий РОБ. То шкода, що ми тільки наробимося.

ЛЕОН. І тих то духів поеднати, жертвою приеднати — кровавою жертвою, — се ціль великого нинішного обряду. Щоби достаток і добробут — не для мене — а для цілого міста цвіли в тім домі, ви ласкавими руками кинули в сю камяну борозду золоте зерно. Щоб здоровля веселість і краса — не для мене, а для цілого міста — цвіли в тім домі, я жертвую духам сього місця, сього живого, здорового, веселого і гарного співака.

1-ий РОБ. Агі на його голову! Он нащо йому пташки!

ЛЕОН. Поможи Фанні! (Виймає обережно щигла, якому Фанні зв'язує ниткою крильця і ноги).

ГЕРМАН. Ну тим разом мабуть „духи цього місця“ запили собі з того Леона! Не таку вони взяли собі жертву. (Леон сходить до підвалини і вертає блідий. Гості складають йому бажання. Леон підходить до Германа).

ЛЕОН. Вже замурують!

ГЕРМАН. Нехай той невеличкий скарб, засіяний приязними руками в підвалину вашого дому, росте і множитья в тисячу раз! Най стане підвалиною слави вашого роду.

ГІСТЬ. І так, як ваш дім нині засновується на підвалині з каменя і золота, — так нехай щастя і розквіт вашого роду від нині основується на щирій приязні і прихильности всіх людей.

ЛЕОН. Спасибі, спасибі за ваші теплі, сердечні слова.

(Бе перша година. До робітників). Ну, досить, люди на нині роботи! Треба й вам троха забавитися. Таких днів, як нині в моім життю не багато, — нехай же й для вас він буде празником. Тут вам зараз принесуть пива і закусок!

РОБ. Та дякуємо панови.

ЛЕОН. А ви, пане майстер, будьте за господаря.

МАЙСТ. Добре, прошу пана, бо то без принуки нема.

ЛЕОН. А вас, дорогі гості, прошу за собою. Фанні, дитинко — будь господинею і займися дамами. Прошу! прошу!

Гості відходять на ліво до бараку, прибраного веленею. Робітники сідають до стола на право. Майстер розносить пиво. Тиша.

1-ий РОБ. Хто то вигадав замурувати живу пташку.

2-ий РОБ. Ніби то принесе щастя? А в тіт може й так. Адже добре то якийсь вигадав: панам весілля, а курці смерть.

1-ий РОБ. А гов! Паньку, а що занесли?!

ПАНЬКО. Та ніби занесли. Ще дихає. Але знавте стара перепудилася і заплакала тяжко, як побачила свого єдиного сина, зомлілого та окровавленого.

3-ий РОБ. Заки прийшов, до себе то стара гадала, що вже по її синові, але коли лікар протверезив Бенедя, то так утішилася мов дитина: цілувала, плакала, йойкала. Аж серце краялося чоловікови.

МАЙСТ. Знаєте що хлопці, требаби зробити яку складку, тай підратувати бідних людей, — бо доки він буде слабий та незарібний, то я й не знаю, з чого їм обоім вижити. Адже стара іглою не занипав на тільки.

1-ий РОБ. Правда, правда! Скоро по виплаті, то кождий зложиться, нам уйма невелика, а їм добро.

2-ий РОБ. Ну, а будівничий, він нічо не дасть? Адже ціле нещастя через нього?

1-ий РОБ. Тай ще добре, що на тім сталося. Та та каменюка могла і цятьом так заїхати.

2-ий РОБ. Треба йому сказати, нехай також причиниться на бідного скаліченого.

МАЙСТ. Але вже ви кажіть, — я не буду.

ПАНЬКО. Ну, та що, та я скажу, ось про вовка помовка...

БУД. (виходить із бараку на підохоті. Крутить паличкою). А тут, хлопці, як йде забава?

МАЙСТ. Все добре, прошу пана.

БУД. Ну так мені й справуйтеся (Повертається. щоби йти навад).

1-ий РОБ. Ми до пана малиби одну просьбу.

БУД. (рівко обертається) До мене?

Всі. Так!

БУД. (напружено). Ну, щож такого?

1-ий РОБ. Щоби пан були ласкаві причинитися до складки на того помічника, що його нині підоймою прошибло.

БУД. (нервого стискає палицю, з провола). Я — ? А ви відки до мене з тою просьбою приходите?! Хіба я тому винен чи що?!

1-ий РОБ. Та, прошу пана, і ми не винні, але здається нам, годиться і таки треба допомгти бідному чоловікові. Він слабій, якийсь час не зможе робити, — треба ж йому й старій матері чимось дихати.

БУД. (злісно). Як хочете, то йому помагайте, а я відки до того лриходжу. Першому, ліпшому непотрібови помагай!.. Ще чого не стало! (Відвертається, щоби йти).

ПАНЬКО. Ади який пан! А сам тому найбільше винен, що Бенедя скалічило! От коби його було так парнуло, то я не пожалувавби не то дрібки, але й цілої виплати на такого дідовада.

БУД. (Кидається і кричить з цілої сили). Що?! Хто се говорив.

РОБ. (Мовчать).

БУД. Майстер! Ви тут сиділи: хто се сказав?! Говоріть! — а ні, то вас нажену з роботи замість того урвителя.

МАЙСТ. (Дивиться на робітників). Я не знаю.

БУД. Не знаєте! То я вас від нині не знаю тут на роботі. Геть!

ПАНЬКО. (Встає). То я казав! Я сказав і ще раз скажу що ти дідовод, коли не хочеш дати на бідного робітника. А я о твою роботу не стою. (Бере кельню й міру. До товаришів:) Бувайте здорові! (Відходить).

БУД. (люто).! Га! драби! лайдаки! О! або він стоїть о роботу! Він би лиш лежав горі животом, як та свиня в болоті! Але пождіть но ви, навчу я вас порядку. Не такі у мене станете! А то урвители (Обертається і йде до бараку). Голота.

1-ий РОБ. А цур їй такій гостині! Бувайте здорові. (Відходить).

2-ий РОБ. Тай мене тут більше нема! (Виходить. Робітники розходяться. Якийсь час сцена порожня. З бараку виходять Герман, за ним Леон, бере Германа під руку, вони проходжуються поволі, пристають).

ЛЕОН. Бачите, дорогий сусіде, сам не знаю, що таке, що так мені дуже затужилося за своїм спокійним, тихим і щасливим пристановком. А то досі чоловік був як та перелетна птиця: то тут, то там. Ні, пора успокоїтися.

ГЕРМ. І я то кажу..

ЛЕОН. Не дав мені Бог сина, так, як вам, — га але в у мене дочка, сердечна дитина. Бачити її щасливою з любим чоловіком, в крузі діточок, — ох то єдина ціль мого життя.

ГЕРМ. Дасть Бог, що й тев вам сповниться.

ЛЕОН. Га, я дуже цього бажаю... Ах, і ще так кружок добрих приятелів, таких як ви, любий сусіде, — ні, більше мені до щастя не хибувалоби.

ГЕРМ. (усміхається). Ну, що до мене, я з Дрогобича не втечу, — мене можете мати завсіди на свої услуги.

ЛЕОН. О я знаю (стискає руку Германа) я знаю, що ви щирий добрий чоловік! Не повірите, як я від давна бажав з вами блище познайомитися... А що ж ваш син? Правда я не маю чести знатися з ним особисто, але він вже наперед милий мені і дорогий, як моя власна дитина.

ГЕРМ. (неохітно) Мій син, — дякую вам за ласкаве питання! От працює що може.

ЛЕОН. Ну то й не треба казати — я й сам знаю, що син такого батька певно й хвилі не просидить дармо.

Ох, дорогий сусіде — який би то ти могли взятися оба до купи, зійтися близько у всім, так, щоби..

ГЕРМ. (виминою). Знаєте, нинішний день такий великий і щасливий для мене...

Вуглярчук, що досі укривався з боку, вибігає, кидається на Германа і міцно тручає його в плечі, Герман мало що не паде. Майстер хапає вуглярчука за руки, той виривається, бе мастра кулаком у груди, мастер здоганяє вуглярчука і бе його в плечі.

ВУГЛЯРЧУК. Йой-йой! (вибігає).

МАЙСТ. А то злодюга! Втік. А лапай но його, драба якогось! (Два робітники кидаються за вуглярчуком) Овва та бес-тія утікає! Не здоганять!

ГЕРМ. А се що за хлопець?

МАЙСТ. Перший раз його виджу.

ЛЕОН. (дивиться на Германа). Мій Боже, а вам що таке? Та ви бліді...

ГЕРМ. Ніщо, ніщо, то відай від задухи. Щось мене тут у грудях стисло, Але той голос, той голос, якийсь такий дивний?

ЛЕОН. Дивний? От ходім любий сусіде до бараку і про-свіжимося шампаном.

ГЕРМ. Ви щось були говорили...

ЛЕОН. Ах, цілком слушно. Така розмова не надається поки що для усіх вух. Що тут довго говорити. (Бере Германа за обі руки). Мов найглибше, сердечне бажання, щоби наші діти, моя Фанні і ваш Готліб — були пара!

ГЕРМ. І я вже про це думав.

ЛЕОН. Щож ви пристаєте.

ГЕРМ. Гм, ве знаю, як би то...

ЛЕОН. Ви вагуєтевь? Не вагайтеся дорогий сусіде! Хибаж не видите тих користей, які з такого сполучення сплинуть на нас? Ми оба, дві перші — смію сказати — бориславські сили; спорідненим, звязаним до купи — хто тоді опреться нам? Хто не схоче той за одним нашим замахом упаде в порох. Ми тоді пани цілого нафтового торгу, ми визначаємо ціни, скуповуємо околичні села, ліси, каменяломи та копальні! Ціла околиця в наших руках.

ГЕРМ. Ну, може..

ЛЕОН. Вважайте! Не тільки торгові і промислові але й політичні діла околиці в наших руках.

ГЕРМ. Гм, політичні...

ЛЕОН. Так, любий сусіде! всі вибори йдуть як ми хочемо, послі і репрезентанти говорять, як ми кажемо, боронять наших інтересів, пани і графи дбають про нашу ласку! Чи ви розумієте? Ми сила і доки будемо триматися разом, доти ніхто проти нас не встоїть. (Леон обнімає Германа). Пристаєте, приятелю, брате!

ГЕРМ. Ну, щож, треба ще спитати моєї жінки.

ЛЕОН. Що, ваша чесна і розумна жінка малаб не хотіти щастя для свого сина і моєї дитини? Ні, то не може бути! Скоро розійдуться гості, підемо оба, представимо, поговоримо.

ГЕРМ. Вона дуже любить свого сина, то правда, але й мені здається, що й вона кращої партії для нього не найде від вашої Фанні,

ЛЕОН. Ах, дорогий приятелю, що за щастє для мене нинішного дня. Боже, що за щастя! Ходім хильнемо шампана, (Оба відходять до бараку. Сцена хвилину порожна. Вбігає Рифка розхрістана і розпатлана. Крутиться хвилину по сцені мов не знає що робити. До майстра,

РИФКА. Де Герман?

МАЙСТ. (не пізнає). Котрий Герман?

РИФКА. Мій Герман, чоловік, Гольдкремер.

МАЙСТ. (скидає капелюх). Зараз покличу, прошу пані.

РИФКА. Скоро, скоро! Ох нещастя.

МАЙСТ. Б жу, вже. (Відходить до бараку на ліво. За хвилину виходить Герман, потім майстер, що переходить поволи на право,

ГЕРМ. (до Рифки). То ти, жінко?

РИФКА. Пізнавш? Ти розбійнику! Ти кровопійце! (Кидається до Германа).

ГЕРМ. (відскакує). Чи ти збожеволіла? Кажі що сталося?

РИФКА. Ти потворо!

ГЕРМ. Алеж, жінко, будь тихо. Кажі..

РИФКА. (тихійше). Щоби тебе Бог важко побив і покарав! Щоби земля під тобою розступилася..

ГЕРМ. Говори Рифко спокійно, бо я ще нині їду до Львова до сина.

РИФКА. Ти, ти говориш мені про сина. Ти мав сина? Ти мав коли серце..

ГЕРМАН. Але ж Рифко, що з тобою сталося? Слухай, Леон Гамершляг хоче..

РИФКА. Нічого мені від тебе слухати, кате. А хіба ти слухав мене. як я говорила — не треба дитину мучити школою, не треба дитину торопити проклятою практикою. Тепер маєш, маєш те, чогось хотів.

ГЕРМ. Я про нічо не знаю!

РИФКА. Не знаєш? На поглянь, дізнайся. На! (кидає йому лист, який падає на землю, вибухає плачем і відходить дещо на бік. Герман читає лист. До нього підходить Леон).

ГЕРМ. (до себе). Готліб уже три дні тому пропав.. нині рано поліція найшла його одіж в корчах на пелчинській горі.. догадка, що втопився в ставі.. приїздіть якнайшвидше.. (опускає руки). Боже, Боже!

ЛЕОН. Боже, що сталося, ваша жінка плаче.

ГЕРМ. Ох і не питайте, нещастя мов грім з ясного неба впало на наш дім і то так несподівано, що я не знаю, чи то все мені сниться, чи це дійсна правда?

ЛЕОН. Але кажіть же? І нема ради?

ГЕРМ. Яка на се рада! Хто воскресить мертвого? Пропало! мов щастє, моя надія!

ЛЕОН. Мертвого?!

ГЕРМ. О, так! Мій син, мій Готліб вже не жив!

ЛЕОН. Готліб? Що ви кажете! Чи се може бути?

ГЕРМ. Пише зі Львова його принципал, у якого був на практиці, що пропав десь. Кілька днів не можна було відшукати й найменшого сліду, аж вкінці поліція найшла його одіж в корчах над Пелчинським ставом.

ЛЕОН. А тіло?

ГЕРМ. Ні, тіла ще не найдено.

ЛЕОН. Ах, то може він ще жив.

ГЕРМ. Тяжко, коханий сусіде. Я й сам так думав ізразу. Але далі розваживши його характер і все.. все і втратив надію! Ні, не бачити мені вже його, не бачити! (Плаче).

ЛЕОН. Ах, коханий сусіде, не плачте. Я чую напевно, що ваш Готліб живий, що ще будете мати з нього потіху. Лиш не дайтеся підточувати тузі. Твердості, відваги! Нам, людям сильним, капітал стам, стоячим на переді свого часу, треба все бути твердими і незрушними.

ГЕРМ. Що мені з того. Пощо мені тепер сили, капіталу, коли нема кому ним користуватися. А я — за старий уже!

ЛЕОН. Ні, не тратьте надії, не тратьте надії. Лише їдьте чим швидче до Львова, я вам ручу, що вам удасться його відшукати.

ГЕРМ. О, коби Бог дав, коб то Бог дав. Правда ваша, — поїду, мушу віднайти його живого, чи вмерлого!

ЛЕОН. (живо). Ні, не вмерлого, а живого. І вже не лишайте його там, у того, якогось купця а привозіть сюди, всім нам на втіху на радість! Так, коханий сусіде, так!

РИФКА. (перестала плакати, якийсь час слухав бесіди обох і спровола підходить до Леона). А ти що собі думаєш, заволоко?

ЛЕОН (ніяково). Справді, ласкава пані, дуже мені жаль, що мушу знакомитися у таку невластиву пору..

РИФКА. Але я питаю, що ти собі властиво думаєш? (Наступає).

ЛЕОН (кидається в зад). Але ж перепрошую, ми от — тут з вашим мужем..

ГЕРМ. Але ж жінко..

РИФКА (кричить). Людоїди оба, дводушники. (Кидається із кулаками на Леона). Забирайся мені звідси. Ти ще смієш роздирати моє серце, говорити мені свої дурниці, коли мій син через вас і через ваші прокляті гроші зі світе пропав! Геть! Геть!

ЛЕОН (кулиться і йде назад до бараку). Але ж бо..

ГЕРМ. Але ж жінко, Рифко, що тобі сталося? За що ображаєш нашого доброго сусіда? А чень воно не все ще так, чень наш Готліб жив і все те про що ми говорили, може сповнитися?

РИФКА. А хоч би й так було — то я волю десять раз побачити його мертвим, ніж бачити онського поганина своїм сватом! Ні, доки я жию того не буде..

ЛЕОН (на порозі бараку). Та жінка здуріла! Тьфу! Не хочу мати з ними ніякого діла. (Виходить).

ГЕРМ. Слухай Рифко, Сейчас їду до Львова і розвідаю про все на місци. Потім їду дальше до Відня так, що не жди мене перед кінцем місяця.

РИФКА. Їдь, їдь на зломану голову! (Заходиться плачем).

ГЕРМАН. Не роби дурниць. Бувай здорова. (Відходить).
(Ізза вугла виходить вуглярчук у пошарпаній одежі і підходить до

Рифки. Рифка почула кроки і підносить голову. Кидається у зад.)

ГОТЛ. А що, пізнаєш мене?

РИФКА. Ах! (кидається до нього мов безумна, обіймає його й цілує) Так! се ти? А я прочувала, що ти живий, а я мало що не вмерла! Синочку мій! Коханий мій — ти живий, ти живий!

ГОТЛ. (закриває їй уста рукою). Тихо! То ви собі думали, що я так і до смерти буду терпіти у того проклятого купця?

РИФКА. Але ж золото моє, хто так гадав? То хіба той нелюд, твій отець так гадав.

ГОТЛ. А він куди поїхав?

РИФКА. Та до Львова, шукати за тобою.

ГОТЛ. (вдоволено). А, так, то нехай же собі шукає.

РИФКА. А як же ти прибув сюди, любчику?

ГОТЛ. А як? Не видиш? З вуглярами, що вертали зі Львова.

РИФКА. Бідна моя дитиночка! То ти мусів назнатися біди, Господи! Але швидко, ходи зі мною, обмиєшся, перебереш. Я вже тебе не пущу. (тягне Готліба),

ГОТЛ. (виривається) Дай спокій, не треба.

РИФКА. Але що ж ти хочеш діяти?

ГОТЛ. Буду собі жити, як сам захочу без вашої опіки.

РИФКА (зачудована). То не вернеш до дому?

ГОТЛ. Буду видіти: як його не буде то прийду, а ні то пришлю кого. Але памятай собі — не згадуй йому про мене ані слова! А тепер дай мені гроший! багато гроший. Мушу вбратися по людськи!

РИФКА. Але деж ти підеш?

ГОТЛ. Тобі нічого до того. Я бачив дівчину. Господи, яка краса, що за лице, що за очі. Мене тягло до неї, я не міг опертися. І я в дразу мов одурів, так, одурів

РИФКА. Синочку мій, деж я тобі возьму гроший?

ГОТЛ. Завтра прийду до тебе по гроші.

РИФКА. Добре, добре синочку.

ГОТЛ. Але то ще не все мамо! Ви зараз мусите піти до її батька.

РИФКА. Я не знаю її батька..

ГОТЛ. То мусите знати, то перший богач у Дрогобичі Леон Гаммершляг.

РИФКА (кидається). Леон? Той, що сватав за тебе свою доньку?

ГОТЛ. Що, сватав свою доньку? І що ви сказали йому?

РИФКА. Я? Радше умру сама, ніж маю прийняти її до себе.

ГОТЛІБ (люто). Дурні ви, мамо.

РИФКА (непритомно). Чому синку?

ГОТЛІБ. Бо я, іменно, Леонову дочку люблю і радше вмру, ніж вона малаб бути не моя.

РИФКА. Се не може бути!

ГОТЛІБ. Се мусить бути!

РИФКА. Але, як же ти можеш любити її?

ГОТЛІБ. Але, як ви можете її ненавидіти?

РИФКА. О, я їх усіх ненавиджу, до смерти ненавиджу, і того Леона і твого батька й її — усіх тих, що для гроший відрікаються життя і сумління та ще й інших потопляють із собою в тій проклятій золотій калюжі.

ГОТЛІБ. Але щож вона винна? А зрештою мамо ви любите мене, свою єдину дитину?

РИФКА. Ти ще можеш питатися?

ГОТЛІБ. Ну підіть самі до Леона, поговоріть з ним, уладьте, умовтеся, щоб ми як найшвидше получилися, уладьте мое щастє.

РИФКА (отупіло). Твоє щастє, синку? Добре, добре.

ГОТЛІБ. Так мамо щастє. Ідіть!

РИФКА. Куди синку?

ГОТЛІБ. Аджеш кажу вам, до Леона.

РИФКА. До Леона, ні ніколи!

ГОТЛІБ. Як зараз не підете то тут же побачите мою смерть!

РИФКА (стрепенулася). Але ж добре синку, добре! Вже йду! (Виходить).

ГОТЛІБ. Ідіть, я тут на вас зачекаю. (Ховається за вугол. З бараку виходить Фанні).

ФАННІ. Ну, Богу дякувати гості розійшлися.

ГОТЛІБ (виходить ізва вугла, знімає шапку).

ФАННІ. Ах знов той вуглярчук! Чого тобі треба?

ГОТЛІБ. Хочу на тебе подивитися!

ФАННІ. Ти так сміло говориш до мене! Чи ти знаєш що я за одна?

ГОТЛІБ. Знаю.

ФАННІ. То певно знавш, що тобі не добре на мене задивлятися?

ГОТЛІБ. А чому не питавш, що я за один?

ФАННІ. Овва, не треба питати, сама одіж каже.

ГОТЛІБ. Ні не каже. Бреше одіж! А ти спитай!

ФАННІ. Ну хтож ти такий?

ГОТЛІБ. Я такий, що мені не зашкодить задивитися на тебе.

ФАННІ. Хотіла би я вірити, та якось не можу.

ГОТЛІБ. Я тебе переконаю. Де можу тебе бачити?

ФАННІ (гордо). Коли знавш що я за одна, то певно й будеш знати де мене можеш бачити. (Відходить).

ГОТЛІБ (підскакує). Ха! Ха! Вона мусить бути мовою! Ото буде забава. Цілий Дрогобич засміється!

ЗАВІСА.

ДІЯ II. ПОБРАТИМИ.

(Хата Матія у Бориславі. Варка, Прийдеволя).

ВАРКА (обнімає Прийдеволю) Любий мій! Ось ми вже прийшли до цілі!

ПРИЙД. Так, Варко, не можемо нарікати на Борислав. Доля нам усміхнулася.

ВАРКА. От триста ринських уже маємо.

ПРИЙД. Тяжко працювали — півтора року трудилися, рук не покладаючи.

ВАРКА. Ось і в наше віконце засвітить сонце.

ПРИЙД. Дай Боже! Дай Боже! — Йдеш нині Варко останній раз по виплату?

ВАРКА. Так!

ПРИЙД. А вважай! Бо щось там до тебе ті жидки дуже залицяються!

ВАРКА. Та залицяються. Але бо я вмію собі з ними порадити.

ПРИЙД. Чув, я чув товариші говорили! Заїхала ти того Шмулька Блютігеля поміж очи аж йому там трохи кров, з носа пустилася.

ВАРКА. Та бо дуже мене чіпався там у присінку магазину.

ПРИЙД. Добре йому сталося, але я чогось дуже боюся, щоби вони там над тобою не мстилися.

ВАРКА. Та не лякайся. Дам я собі з ними раду. Таже при виплаті не лиш я сама буду.

ПРИЙД. Ну, то ходім, іду й я до свого касієра. (Входить Матій).

МАТІЙ. А що діти? По останню заплату вибралися?

ПРИЙД. Так, тату час на власні ноги стати — тай ґрунт в Тустановичах не буде вічно чекати.

МАТІЙ. Добре діло ви діти задумали. І я старий молодію, коли на вас дивлюся. (Стучання до дверей). А то хто міг би до нас стукати? Входи! входи двері не замкнені. (Входить спроволя Бенедьо).

БЕНЕДЬО. Скажіть мені, чи не прийняли би ви мене на довший час на мешканє?

МАТІЙ. Га, або я знаю. Ось молодиця: се її хата, як вона скаже так буде.

ВАРКА. Бодай вас. Як я скажу. Бог знає, чи буду тут сидіти. То як ви скажете, бо ви тут сидите. Як вам буде до вигоди то так і робіть, а я тут що можу сказати. (Мовчанка. Матій довбає у люльці. Бенедьо в петакон на плечах стоїть коло порога). Хатина тісенька може вам і не вигідно буде. Ви як виджу з міста, не привикли до такого, як тут у нас..

БЕНЕДЬО. Я, що з того, що я з міста, а я не бійтеся привик також до всякої біди. От як кождий зарібний чоловік.

МАТІЙ. Ба..

БЕНЕДЬО. Тільки видите, тут така причина зі мною, що я троха слабій в ногах через нещасливий випадок — у нас мулярів усяко бував — а маю роботу ось тут недалічко над рікою на тім зарінку. Там буде ставитися нова нафтарня.

МАТІЙ. Нова нафтарня?

БЕНЕДЬО. То, видите, хотів би я найти де поблизько помешканє — яке будь от аби переночувати, адже я цілісенький день на роботі — бо здалека таки не зможу лазити по вашім бєриславськїм болоті. Ну а тут жида не хотять ніде приймити на довший час; а для мене то все ліпше було би жити у свого чоловіка, ніж у жида. Тільки як для вас..

МАТІЙ (схапується). Але, чоловіче, бійся Бога, не пендич нічого, тільки сідай! Стоїш тут коло порога, а в мене діти не поснуть. Сідай тут і нехай з тобою все добро сідає в нашій хаті! Чому було так відразу не сказати, а то я тепер і сам о собі готов подумати, що я гірший від жида!..

БЕНЕДЬО (здивовано). Ну а що то приймає мене до себе?

МАТІЙ. Таже чувш, що приймаю. Тільки розуміється, як будеш добрий. Як будеш злий, та таки завтра вижену.

БЕНЕДЬО. Га чень ми вже якось погодимося.

МАТІЙ. Ну як погодимося, то будеш моїм сином, бо бачиш ті вже від мене відходять.

ВАРКА (встає). От добре що нагадали, а мені пора йти. (До Бенедя). Ну, дай вам Боже щастя та заробок добрий. Бувайте здорові. (Виходить).

МАТ. і БЕНЕДЬО. Бувайте здорові.

БЕНЕДЬО. А по чому ж ви возьмете від мене?

МАТІЙ. А є в тебе який рід?

БЕНЕДЬО. Мама є.

МАТІЙ. Стара?

376972

№ 208

БЕНЕДЬО. Стара.

МАТІЙ. Ну, то даш по шусці на місяць.

БЕНЕДЬО. Ви певно хотіли сказати на тиждень?

МАТІЙ (гнівно). Я вже ліпше знаю, що я хотів сказати. Так буде, як я сказав, тай досить про те балакати.

БЕНЕДЬО (несміло). То може б на згоду принести горівки?

МАТІЙ (схапується). Ти мені небоже з тим зіллям не виїзди, ані з ним до хати не показуйся, бо геть вивержу вас обов!

БЕНЕДЬО. Вибачайте, я сам не пю, хоч би її й на очи не видів. Але я чув, що в Бориславі кождий мусить пити, хто при кипячці робить, то я й про тев..

МАТІЙ. Правду казав, хто се сказав, а тільки як бачиш, при правді в й брехні капинка. То завсігди так бував. Ну, а тепер не пендич, тільки роздягнися та спочинь з дороги, коли ти слабий!

ПРИЙДЕВОЛЯ. Час і мені по виплату! Бувайте здорової. Загляну вже аж у неділю.

МАТІЙ. Іди здоров' сину.

ПРИЙДЕВОЛЯ. Дай Боже заробок! (Виходить).

БЕНЕДЬО (кладеся). Син ваш?

МАТІЙ. Ніби син, але нерідний.

БЕНЕДЬО Пасерб?

МАТІЙ. Ні, небоже. Він тутешний, а я нетутешний. Але то довга історія — буде час то почувш. А тепер спочивай! (Хвилинка тиші, Матій курить, темніє).

БЕНЕДЬО. Не годен спати. Кілько то я по дорозі від ріпників про вашу бду наслухався..

МАТІЙ. А тепер ще й надивишся.

БЕНЕДЬО. Нікому за робітником упімнутися, заратувати в нужді. Ніхто ні про що не думає тільки про себе самого.

МАТІЙ (гірко). Тай тому так усі бідують.

БЕНЕДЬО. Але як би всі взялися до купи...

МАТІЙ. То що зробили би?

БЕНЕДЬО. Або я знаю...

МАТІЙ. Тай як їм узятися до купи? Таже то збиранина зі всего світа!

БЕНЕДЬО (зітхає). Господи Боже, наведи нас на яку добру думку. (Входять ріпники).

РІПНИКИ. Добрий вечір! Добрий вечір!

МАТІЙ. Добрий вечір.

ДЕРКАЧ (старший, рухливий, малий). Ого! а ми вже знов тут-

МАТІЙ. Виджу, виджу.

ДЕРКАЧ. Я не проте, що ми всі старі знайомі тут (підходить до Матія і щось йому шепче до вуха. Матій потрясає головою і усміхається).

МАТІЙ. Га, га, най буде!

ДЕРКАЧ (увесь час крутиться по хаті, підходить до Сеня Басараба, що сидить під дверима на видлику і плескає його по плечах). Сеню, сиди твердо (шепче йому до вуха).

СЕНЬ. Га, побачимо.

АНДРУСЬ Б (сидить під вікном). А се що — возний на здекуці? у вас?

МАТІЙ. Ні, Богу дякувати, се бачу чесний чоловік, робітник, мулярський майстер. Прийшов нині з Дрогобича до нової фабрики, — ось тут на зарінку будуть нову нафтарню ставити.

АНДРУСЬ. Так — н-у-у — про мене. А чия то буде нафтарня?

БЕНЕДЬО Лвона Гаммершляга — знаєте того віденського жида, що щось два роки тому прибув сюди.

АНДРУСЬ. Ага, того! О, той у нас закарбований віддавна. Правда, побратиме Деркачу?

ДЕРКАЧ (підбігає до Андруса і бігає коло нього). Правда, правда, закарбований міцно! Ха, ха, ха! але ніщо не пошкодить, як буде мати й більше карбів!

СЕНЬ. Певно, що не пошкодить.

АНДРУСЬ. Ну, але як же, побратиме Матію, можемо ми нині тут балакати своє; чи може як маєш нового жильця, то нас наженеш з хати шукати нового місця?

МАТІЙ (встає змішаний). Але господи борони, щоби я мав вас наганяти! Мої побратими любі, — раз я пристав до вас, то вже й не попускаю вас, о те не бійтеся. І моя хата завжди для вас отвором. А про нового жильця..

ДЕРКАЧ. О тож то..

МАТІЙ. Правда, я зле зробив, приймаючи його, а не зарадившись уперед з вами, — але ж бо видите, приходять чоловік змучений, слабкий, — жида його не хотять приймати.

СЕНЬ. Ага, не хотять..

МАТІЙ. Тай з лица йому видко, зняєте, я на те старий практик, що людина добра, — ну що я мав робити?..

СЕНЬ. Що робити?

МАТІЙ. Зрештою як гадаєте?

СЕНЬ. Ага, як гадаємо?

МАТІЙ. Не можна йому бути з нами, то я його відправлю. Але мені здається, що він був би і для нас добрий..

СЕНЬ. І для нас добрий? А то як?

МАТІЙ. Бачите, горівки не пє, значить одно добре. Ну, а по друге...

СЕНЬ. Яке друге?

МАТІЙ. Робити буде при новій фабриці то і звітдам зможе нам що часом сказати.

СЕНЬ. Горівки, кажеш не пє?

МАТІЙ. Я сам то чув від нього, а в тім ось він тут, питай його сам.

АНДРУСЬ. Деркачу! (Деркач підбігає до Андруса і оба щось хвилину шепчуть).

ДЕРКАЧ. Добре, добре (бігає від ріпника до ріпника і щось з ними перешіптуєся).

БЕНЕДЬО. Люди добрі, що ви хочете від мене?

АНДРУСЬ (хитає головою). Гм, майстром? А за яку то ласку? Певно вмієте добре доповідати жидови на своїх товаришів?

БЕНЕДЬО (схопується, з притиском). Плетете дурниці. Може то вашого батька син і вміє дещо кому доповідати, а в нас то не водиться. А жидівська ласка впала на мене не прошена, відай за те, що при його закладах мене трохи не забила підойма, як ми спускали в яму угольний камінь.

СЕНЬ (мягко). Ага!

СЕНЬ. Побратиме Деркачу а памятай, щоби ти не забув і ось то закарбувати на того Леона, що він каже.

ДЕРКАЧ. Розуміється, що не забуду. Хоч то нібито сталося в Дрогобичі а ми маємо тільки до Борислава, але то ніщо не шкодить. Жидови й без того лекше не буде. Ха! ха!

АНДРУСЬ. Ну, а щож ви, як тут будете майстром то будете так само збиткувати та кривдити робітників як другі, будете ссати з них що мога й виганяти з роботи за леда слово?.. Розуміється що так! Майстри всі однакові!

БЕНЕДЬО (схапується і бере петек, до Матія. Голос у нього тремтить від обурення). Коли ви приймали мене в свою хату на мешкання — то ви казали мені, щоби я був добрий, то буду вашим сином. Ну, але скажіть же самі, як тут бути добрим, коли ось якісь люде входять до хати ні з сього — ні з того причіпляються до мене і ганьблять не знати за що й за яке? Як ви мене на таке тут брали, то ліпше було й не приймати, — був би я досі найшов спокійну хату! А тепер прийдеться йти під ніч. Ну, але принаймні буду знати, що за люде, бориславські робітники! Бувайте здорові! (Надягає петек, бере на плечі вузлик і йде до дверей).

СЕНЬ. Ба!

БЕНЕДЬО (до Андруса). Пустіть! (Андрусь не рухається, курить люльку).

МАТІЙ. Але ж чоловіче, стій, куди втікаєш? Не знаєш бачу жартів! Постій, побачиш до чого воно йде!

БЕНЕДЬО (гнівно). Що я маю стояти! Може скажете мені ще довше слухати від отсього чоловіка такої ганьби як досі? І не знаю, відки він то чув, що я когось кривджу та збиткую?

АНДРУСЬ. То ви вважаєте мої слова для себе ганьбою?

БЕНЕДЬО. Розуміється.

АНДРУСЬ. Ну то перепрошую вас.

ПРИЙДЕВ. (отвирає раптом двері). Чн Варка сюди не заходила, Матію?

МАТІЙ. Варка? Та деж би?

ПРИЙДЕВ. Бо коло касієра вже нікого нема то я думав що Варка вже дома.

МАТІЙ. Не було її тут.

ПРИЙДЕВ. Щось гнете мене коло серця, наче би нещастє...

МАТІЙ. Е, небоже, може зайшла до сусідки.

ПРИЙДЕВ. Га! побіжу і ще раз сюди верну. (Виходить).

БЕНЕДЬО. Ліпше не перепрошуйте, волите бути чемнійші та не ображати. Я простий чоловік, бідний робітник, але чиж тому вже леда хто має мені всяку дурницю в очі тикати? А може ви на то дуфаете, що ви міцні а я слабій, то вже можете мене безпечно образити? — Ну то пустіть мене геть, не хочу слухати вашої бесіди.

МАТІЙ. Ну, ну, ну, ті люде ще готові на правду посваритися не знаючи й самі защо! Але ж постій, чоловіче божий!

БЕНЕДЬО. Як то не знаю! Не бійтеся я вже не такий дурень!

МАТІЙ. Так, що не знаєш. Ти вважаєш за образу слова того чоловіка а тимчасом вів говорив се тільки на те, щоби тебе витрібувати.

БЕНЕДЬО. Витрібувати? В чім?

МАТІЙ. Яке в тебе серце, яка гадка? Розумієш тепер?

БЕНЕДЬО. А на що ж йому то знати?

МАТІЙ. То вже побачиш пізнійше. А тепер сідай на своє місце і слухай. А фукатися не треба, небоже. За день нас усіх не стало би, як би ми хотіли так на всяку біду фукатися, яка нам долягає. А моя гадка така: меншу біду потерпи, щоби більшої встерегтися.

ДЕРКАЧ. Коли бо то у нас звичайно на виворіть ро-

биться; як мала біда то чоловік бурчить, а як велика то мовчить.

МАТІЙ. Я й не помітив, що то вже стемніло. (Світить каганець з воску. Тоді скидав із Бенедя петек, підводить його до Андр.) Ну, перепросіться раз на завсігди. (До всіх). Я все гадаю, що будемо мати з того чоловіка нового товариша.

АНДРУСЬ. Га, най буде (Подають собі руки)

СЕНЬ. Як вас маємо звати?

ВЕНЕДЬО. Бенедьо Синиця.

АНДРУСЬ. А я називаюся Андрусь Басараб.

СЕНЬ. А я його рідний брат Сень.

СТАСЮРА. А я найстарший тут віком Стасюра.

ДЕРКАЧ. А я, вибачайте, Деркач, „Карбовий“ ха, ха, ха! А то все побратими!

ВЕНЕДЬО. Ви певно всі з одного села, що побратимаєтеся.

АНДРУСЬ. Ні, ми не з одного села, а побратимаємось в іншій способі. Будете видіти. А як би вам схотілося, то можете й ви пристати до нашого побратимства.

СЕНЬ. Ну, аж тепер зачинаймо.

АНДРУСЬ. Побратиме Деркачу, пора нам узятися до свого. Де твої палиці?

ДЕРК. Зараз тут будуть. Ха! ха! ха! (Вибігає і вертає із вязкою тонких ліскових палиць).

АНДРУСЬ. Закарбуй на Леона те, що оповідав Синиця.

ДЕРКАЧ. Ха! ха! ха! Закарбуємо. (Сідає на припічку, дістає одну палицю і нарізує один карб). От і готово!

АНДРУСЬ. А тепер, побратими мої милі, розповідайте за чергою хто за сей тиждень зазнав, видів або чув яку кривду — неправду. Розповідайте, щоби як наповниться міра наших кривдників, як прийде наш час і наш суд, кожному було відмірене по правді!

СТАСЮРА (старий з довгою бородою). Прийде кажеш наш час і наш суд... Дай то Боже, хоч я, бачу, не діжду того дня. Ну, але бодай ви молодші, діждете... То вже, щоби відмірити кожному по правді й справедливості, — послухайте, що я чув і видів сього тижня.

Йосько Бергман, наставник при тій кошарі, що я в ній роблю, знов сього тижня бив чотирьох робітників а одному липярови вибив палицею два зуби. Тай за що? За те, що бдний Бойчук, голодний та хоровитий не міг двигнути відразу повного коша глини!

АНДРУСЬ (спокійно з притиском). Карбуй, Деркачу.

ДЕРКАЧ. О, то в мене раз-два! (Карбує).

СТАСЮРА. Той Бойчук дуже добра душа і я був би привів його до господи, тільки, що десь видко заслаб, не був уже вчора на роботі.

АНДРУСЬ. Приведи. Чим більше нас, тим більша наша сила, а ніщо так не вяже людей до купи, як спільна нужда і спільна кривда. А коли сила наша буде достаточна то й суд наш буде близький, — чуєш старий?

СТАСЮРА. А Мотьо Крум не доплатив робітникам з нашої кошари по п'ять шісток за сей тиждень...

АНДРУСЬ. Карбуй, Деркачу!

ДЕРКАЧ. О, в мене не купити!

РІПНИК. Мошко Фітик та його двох синів скатували вчора одного старого ріпника..

АНДРУСЬ. Карбуй, Деркачу, карбуй! Бутають чим раз дуще наші гнобителі, — знак, що кара вже висить над ними! Карбуй, побратиме, карбуй живо!

СТАСЮРА. Так, то так, розбуталися наші кривдники тай бутають, збиткуються над робочим народом. От тепер народу до Борислава пре видимо-невидимо, бо всюди, по селах голод, посуха, слабість!

МАТІЙ. А й тут хиба ліпше? Тай тепер адить плату нам вменшили і з кождим тижнем уривають — годі вижити з неї. Прийдеться нам усім тут гинути. Отсе кривда котру всі ми терпимо, котра всіх нас гложе до кости — а на кого її закарбувати я й сам не знаю.

ДЕРКАЧ. Але я знаю! На всіх по одному карбови більше!

СТАСЮРА. А може зносити її терпеливо ту найбільшу, загальну кривду, а тільки карбувати ті дрібні, часткові, що складаються на ту велику?

АНДРУСЬ (встає). Ні, не терпіти нам і тої загальної кривди, а хоч і терпіти, то не покійно, не тихо, мов та стрижена вівця. Всяка кривда мусить бути покарана, всяка неправда мусить пімститися і то ще тут на сім світі, бо що за суд буде на тім світі, сього ми не знаємо.

ВАРКА (вбігає розхрістана, без хустки, волосє валите кпячкою і обстрижене. Стає по середині хати, Всі немов задубіли). За що? За що? Одна смерть мені лишилася! (Вибігає).

АНДРУСЬ (по хвилині) Ану, хто молодший біжіть за нею, живо! (Кількох ріпників вибігає).

ПРИЙДЕВ. (вбігає). Чи тут була Варка? Мені причувся її голос?

ВСІ (мовчать).

ПРИЙДЕВ. Ходив я за нею. (З надвору несамовитий крик). Боже то її голос (вибігає) Варко! Варко!

СТАСЮРА. А то на кого закарбувати?

АНДРУСЬ. І чи ти гадав, що карбуючи всі ті дрібні, часткові кривди ми забуваємо про загальну? Ні! Адже кожда й найменча кривда, яку терпить робочий чоловік, се частка тої загальної, народньої кривди, що всіх нас давить і гложе до кости. І коли прийде день нашого суду й нашої кари то чи ти думав, що не пімститься тоді й загальна наша кривда?

СТАСЮРА. Гай, гай побратиме Андрусю, пімститься, говориш. Вже на одно, що не знати, коли то ще буде... А хоч і пімститься, то чи думав, що опісля легше буде?

АНДРУСЬ. Всі ми терпимо і терпіти будемо до суду — віку. Коли не можемо вирватися із біди то будемо бодай мститися — а хоч троха влекшимо нашого болю. Чи нетак?

ПОБРАТИМИ (понура). Та, так.

АНДРУСЬ. А коли так, то будемо мститися.

ГОЛОСИ (з надвору) Сюди, сюди, обережно! (Входять ріпники в Варкою на руках. Прийдеволя. Понура мовчанка).

СТАСЮРА (тихо до ріпника). Ну, що там?

РІПНИК. Все пропало. Кинулася в отворену яму і вже спадаючи розбилася об цямрини.

СТАСЮРА А Прийдеволя?

РІПНИК. Був би певно скочив за нею, але якось я йому підставив ногу і ми його затримали. Кричав: Варко, Варко!

СЕНЬ. Тепер трохи успокоївся.

АНДРУСЬ. О, ні не дам йому успокоїтися. Тепер саме пора. Деркачу, ходи но сюди.

ДЕРКАЧ. На що я тобі здався, побратиме?

АНДРУСЬ. Пора й нам засміятися. Давай сюди палицю Блютігеля.

ДЕРКАЧ. Добре, добре, вже я йому закарбую. (Вибігає і приносить палиці, витягає одну). Ну..

АНДРУСЬ. Зломай палицю. В цього вже перебралася мірка.

ДЕРКАЧ. Ага! перебралася! О то в мене не купити. (Ломить).

АНДРУСЬ (йде в кут де Прийдеволя клячить коло Варки, силоміць підводить Прийдеволю і тягне на перед. Всі прочі відступаються). Ну, тепер наша пора!

ПРИЙДЕВ. Осиротили мене, на весь вік... відобрали послідне і потоптали ногами й то так собі для забавки! Ох Боже, Боже і ти глядиш на те все і це можеш терпіти?

АНРУСЬ. Го, го, го, не розжалоблюйся!

ПРИЙДЕ. О, ні, Бог собі може терпіти, але я не буду, я не можу!

АНДРУСЬ. О це то добре.

ПРИЙДЕВ. Побратиме, товаришу любийрадъ, що мені діяти, як мститися? Все зроблю, на все відважуся, тільки не кажи чекати, бійся Бога, не кажи чекати!

АНДРУСЬ (подає йому кусні зломаної палиці). О, ця палиця то Блютігель. На і зараз кинь її в яму...

ПРИЙДЕВ (жахливо). В яму?!

АНДРУСЬ (твердо). Просто в яму! А щоби тобі було лекше то я його викличу і дам просто в руки.

ПРИЙДЕВ. Просто в яму!?

АНДРУСЬ. Ходім! (Виходять. Понура тиша. Стасюра змовляє Отченаш).

СЕНЬ (до Бенедя). Ну, ви бачили нашу роботу?

БЕНЕДЬО. Бачив.

СЕНЬ. І що ж на те все скажете?

БЕНЕДЬО. З усього бачу, що ви щось страшне і велике задумали, хоч сам собі не можу вияснити, відки се у вас взялося.

СЕНЬ. Відки взялося? Е, се довга історія, котра зрештою і не належить до річи.

БЕНЕД. А опісля чи буде у вас досить сил, щоби зробити те що думаєте.

СЕНЬ. Ми сіємо, а чи сімя зародить у трое чи в десятеро, се нам байдуже.

БЕНЕД. А опісля... ще одно... Чи подумали ви..

СЕНЬ. Над чим?

БЕНЕД. Над тим, що саме найголовніше...

СЕНЬ. Над чим?

БЕНЕД. Яка користь і для кого користь буде з вашої роботи?

СЕНЬ. Ха! ха! ха! Користь? А конче мусить бути користь?

БЕНЕД. Ну, я так думаю, що коли що робиться і по-важно робиться то треба й погадати чи і для кого буде з того користь?

СЕНЬ. Га, тіснить нас ворог — виходу нема нам нікого. Я набиваю рушницю..

БЕНЕДЬО (живо). Ні, ні, ні, се так з вас говорить сліпа, безвихідна розпука, а не розвага! Чи дійсно нема ніякого виходу?

СЕНЬ. Тут треба подумати! Хочеш бути нашим побратимом і думати разом з нами?

БЕНЕДЬО. До вашого побратимства пристаю але щоби

ми мали силу то мусимо громадити всіх до купи, вказати всім одну ціль!

СТАСЮРА (радісно). І я так кажу, і я так кажу!

СЕНЬ. Але ж бійтеся Бога, побратими, чи ви подумали що з того вийде? Перший-ліпший заволока видасть нас, при-скаржить у місті і нас усіх повяжуть і засадять до Самбора як розбійників.

БЕНЕДЬО. Може то й правда, але як правда, то що се значить? Значить, що з такими цілями, з якими ви досі носилися, не можна показуватися між людей. Що хочаби згромадити їх до купи, треба їм показати не саму пімсту, бо пімстою ніхто ситий не буде, але треба їм показати якусь користь, якусь поміч, якусь поліпшення.

СЕНЬ. Еге-ге! Він усе свою поміч тиче!

БЕНЕДЬО (живо). Так, я все про поміч говорю, бо тільки ми самі можемо собі допомогти а більше ніхто нас не поратує. А від пімсти нам легше не буде. Покараєте сього або того кровопістою а на його місце вже давно другий наострився. Тай навіть постраху не буде на них, бо прецінь будете примушені робити все потаємно, то й ніхто не буде знати, хто се і за що зробив! А як дізнаються ну то ще гірше, бо візьмуть чоловіка й кинуть і гний!

АНДРУСЬ (входить жваво. очі світяться). Ну, все в порядку Варка.

СЕНЬ (перериває). Добре то було би, то певно (до всіх). Але як се зробити, як помагати собі самим, коли у нас сили нема й на стільки, аби кождий сам собі поміг?

БЕНЕДЬО. Ото ж то й є, в одинокого сили нема а буде громада то й буде сила. Один сотнарового каменя не підійме, а кілька нас підійме його як ніщо. Велика річ для ріпника при сякім таким зарібку дати на тиждень шістку складки, а най збереться сто таких, то вже маємо десять ринських тижнево й можемо бодай в наглій потребі допомогти кількох нещасливих! Чи правду я кажу побратими?

РІПНИКИ (весело-бадьоро). Правда воно, правда!

АНДРУСЬ. Добре йому мійському чоловікови говорити про складки! Ану трібуйте, чи на весь Борислав знайдете десять таких, що вам схотять давати ті складки?

ПРИЙДЕВ. (тихцем із звішеною головою переходить від порога і клякає коло Варки).

БЕНЕД. Ну, се вже ти побратиме так собі на вітер говориш. Ось нас тут в дванайцять і я думаю що кождий з нас радо до того пристане.

ВСІ. Пристанемо! Пристанемо!

БЕНЕД. Але як маємо піти на складки для своєї помочи

то вже треба зі всім усе змінити. Карбування усяке на бік, (Деркач схоплюється). Головніцтво на бік (Прийдеволя підводиться поволи і відходить від Варки). Не пімсту людям показувати а ратунок. Кривди і злодійства не закривати але зводити людей до купи, бо проти богачів та силачів один одинокий робітник не встоїть, а всі як зберуться до купи, то певно борше зможуть встояти.

СЕНЬ. Зможуть устояти? Рад би я знати як? Чи всилують жидів, щоби більше за роботу платили, чи що?

БЕНЕД. А певно, що всилують! Ану, як би так усі змовилися і сказали: не підемо робити, поки нам плата вища не буде? Що тоді жиди зробили би?

МАТІЙ. А! А й справді!

ВСІ. От гадка добра!

СЕНЬ. Напровадили би зі всіх світів нових робітників а нас нагнали би.

БЕНЕДЬО. А як би ми станули лавою і не пустили тих нових робітників. Повисилаємо в таким разі своїх людей по доколичних селах, щоби там оголосити: до такого і такого часу не йдіть ніхто до Борислава, поки наша війна нескінчиться!

РІПНИК. Гурра! То мені рада!

СЕНЬ. Війна з жидами і здирцями!

АНДРУСЬ. Ба, добре ти кажеш: війна, перестати робити; але скажи мені з чого вони будуть жити за час безробіття? Таже богачі вже першого дня не помякнуть і не дадуть нам добровільно більшої плати. Може прийдеться сидіти без роботи й тиждень або й ще довше, ну то з чого тоді вижити тільки народа?

БЕНЕДЬО. Отсе на те треба робити складки, аж як би з тих складок набралася вже сума порядна то тоді можна робити змову. Тих, що не хотіли би належати до змови й пішли на роботу, тих зараз за карк тай геть із Борислава, нехай не псують нам діла. Думаю, що таким способом ми швидко зломим би ту жидівську пиху і добилися певно ліпшої плати.

РІПНИК. Отак добре. Ого! прикрутимо жидів-дерунів, (Гамір).

СЕНЬ (на бік) Га побігли за першим-ліпшим, що кинув їм два-три красні слова. Ну, ну побачимо як їм той медівник посмакує Але я свої стежки не покину. (До Прийдиволі). А ти побратиме?

ПРИЙДЕВ. (вдрігавшись). І я, і я звами.

СЕНЬ (гризко). З котрими вами? Бо тут ми тепер як бачиш, двоякі. Чи з ними от, чи зі мною і братом?

ПРИЙДЕВ. Так, з тобою і братом! Ти чув, що сей про

головництво говорив? Мов розпеченим ножем мене в серце шпигонув.

СЕНЬ. Е, але ти знов так дуже тим не турбуйся. Що ж такого великого сталося? Адже той собака певно заслужив на те.

ПРИЙДЕВ. Певно, певно що заслужив!

СЕНЬ. Нема чим гризтися? Хиба боїшся комісії? Суду?

ПРИЙДЕВОЛЯ. Ні, ні, ні, не боюся комісії! Що мені комісія? Мені здається навіть, що як би комісія... то все ви-вкрила... то мені лекше було би...

СЕНЬ. Тьфу! Най Бог боронить..

ПРИЙД. (трівожно оглядаєся). Слухай, Сеню, мені здається, що той жидок... що він не був винен, що то котрийсь другий усе зробив...

СЕНЬ. Як? як? От тако ж щось? Погиб той, ну і добре!

ПРИЙД. Ну, але як він не винен? Знаєш як я вхопив його у руки і він почув до чого воно йде то так спищав: даруй життя, даруй! А як я в тій же хвилі пхнув його... то він тільки зойкнув: не винен! Опісля задудніло. затріщало — я полетів геть. Але той його голос все за мною, все в мені — так і чую його! Що я зробив, що я зробив!

СЕНЬ (гнівно). Ну як той був невинний, то ти поправся. Пішли й винних тою самою дорогою!

ПРИЙД. Ох! (Відходить до Варки).

БЕНЕД. Головна річ тепер вербувати людей до нашої компанії. Все розказувати і складки збирати. Все зібране будемо віддавати головному касієрови, котрого тут нині треба вибрати

МОРДКО (стає у дверях за всіма і уважно слухає).

РІПНИКИ. Ану, хто на касієра?

АНДРУСЬ. А я вам кажу, що нема ліпшого касієра як мій брат Сень.

СЕНЬ. Що? (неприємно) Я мав би бути вашим касієром! Я від нині й зовсім не хочу належати до вас.

МАТІЙ. А то чому?

СЕНЬ. Бо я свої дороги не зміню!

АНДРУСЬ. Але хто ж якусь дорогу зміняє?

СЕНЬ. Що і ти з ними?

АНДРУСЬ. Так з ними!

СЕНЬ. А присягу забув?

АНДРУСЬ. Не забув! Послухай лишень і не фуріячся! (Шепче щось йому до вуха).

СЕНЬ. А коли так то добре! А я дурний і не догадався.

Буду вашим касієром, побратими, і надіюся, що не пожалувте на мене.

БЕНЕД. Я даю ринського на початок.

СЕНЬ. І я ринського!

МАТІЙ. Я пять шісток!

МОРДКО (протискаєся), А може й мене приймете? Я також дам крейцар? (Регочеться несамовито), Ха! ха! ха!

З А В І С А .

ДІЯ ІІІ.

(Перед нафтарнею Леона. На ліво хата Матія. Отвертий вид).

ЛЕОН. Так, завтра зачнете?

ШЕФФЕЛЬ. Так, той Бенедьо на причуд скоро побудував цілу нафтарню і ось усі машини уставлені. Тільки як там із робітниками?

ЛЕОН. А правда, робітники. Тепер того зілля напхалось до Борислава видимо-невидимо.

ШЕФФЕЛЬ. Ні, наше діло, знаєте, не зовсім ясне. Мусите постаратися принайменше о трьох, на котрих би можна цілком спуститися. Щоби не розбалакали нашого секрету, бо з Ван-Гехтом жартів нема. Тих трьох умістимо в головнім відділі дестилярні, в хемічній коморі, де знаєте оконечно вироблюється церезіна. Інші робітники мусять думати, що се парафіна. О те постарайтеся.

ЛЕОН. Правда ваша, та тільки то штука з пом'яж тої збиранини винайти таких робітників.

(Гурток робітників, між ними Бенедьо, Прийдеволя, Сень, Стасюра підходить до них з шапками в руках).

ЛЕОН (голосно.) Ну, люде, робота ваша скінчена. Дякую вам за пильність вашу.

СТАСЮРА. І ми дякуємо панови за роботу.

ПРИЙД. Та нехай Бог дасть щасливу годину.

ЛЕОН (радісно) Дай Боже, дай Боже! А тепер, що ще кому належиться, — щоби ми чисто розсталися. (Виплачує при чім Бенедьо відчитує із картки). Ну ось і все. (до Бенедя.) А вам пане майстер, дуже, дуже дякую і за роботу і за швидке сінчення, за все! Але тепер за те, що ви мені нині таку зробили радість, прийміть від мене отсе на памятку. (Втискає Бенедьови в руку).

БЕНЕД. Дякую красно, панови!

ЛЕОН. І ще прошу вас (відводить на бік.) Щоби я вам сказав. Ви як бачу чесний чоловік і порядний робітник і я не хотів би з вами розставатися. Мені тут до мові нової нафтарні якраз потрібно кількох чесних і щирих людей до одної і то не дуже важкої роботи. Так от що хотів я вам сказати, чи не схотіли би ви, коли вам у мене робота не сприкрилася, остатися й на далі?

БЕНЕДЬО. Але яка ж се буде робота? Прецінь мулярська вся скінчена.

Л҃ОН. Е, ні, не до мулярської а так, до нафтярської, при воску

БЕНЕД. Але чи зумію я робити ту роботу, коли досі при ній не був і не знаю як що йде.

Л҃ОН. Е-е-е, що тут уміти! А простий хлоп, робітник більше уміє? А прецінь робить. Тут нема що вміти: пан директор покаже вам усе. Я ж кажу вам, тут не о вмілість ходить, а о те, щоби чоловік був ширий і сумлінний, та щоби, розумієте, щоби..

БЕНЕД. Ага.

Л҃ОН. Так, щоби не розговорив ніде, що і як робиться у фабриці. Бо видите тут секрет невеличкий. Мій директор вигадав новий спосіб фабрикації воску, то не хотів би, щоби то розголошувалося.

БЕНЕД Гм, та воно то так..

Л҃ОН. Бо то видите в нас такі люде погані, скоро що зараз перехоплять, тай що з того, їм зиск а мені втрата. То я для того хотів би..

БЕНЕД. Але ж бо то тяжко буде. Ну, нехай, що я не скажу ніщо нікому — але ж у фабриці крім мене чень же робітників буде багато.

Л҃ОН. Ну, не всі потребують усе видіти й знати. В цій фабриці все буде робитися так, як по других фабриках, — а тільки буде одна така комора окрема, і в ній буде троха інакше. Там буде директор, ну і треба буде пару робітників йому до помочи. Щож можу на вас надіятися?

БЕНЕД. Та що, про мене. Як лиш потраплю то буду робити. А за те, щоби через мене ваш секрет не видався, за те будьте певні.

Л҃ОН. Ну, ну, я й сам те знаю, що ви не такий чоловік. Ну і доберіть таких як ви ще двох-трьох, таких як ви. А ще одно! Знаєте самі, що то не мулярська робота. Такої плати, як досі, не можу вам дати.

БЕНЕД. Ну, то розуміється. Кравця а шевця не можна одним ліктем міряти.

Л҃ОН. Ого ж-то! А тут видите робітника напхалося, плату всюди знижують, але я вам і тим другим, що будуть разом з вами робити в окремій коморі обіщою по ринському денно. Чи пристаєте на таке?

БЕНЕД. (думає.) Волів би я, щоби ви самі вибрали собі цих інших людей до своєї окремої комори! А то знаєте чоловік на чоловіці все може помилитися — ну а на мені буде вся відповідь! А на роботу і на плату нехай і так, пристаю.

ЛЕОН. Ні, ні і товаришів собі доберіть! До іншої фабрикації вистачуть які будь люде, а тут треба... А ви їх тут ліпше можете знати, на кого можна спуститися, ані ж я або директор.

ФАННІ (підходить). Татку, ти ще тут довго задержишся?

ЛЕОН. Ні, доню, я зараз.

ФАННІ. За хвилину верну. (Відходить).

ЛЕОН. Перейдися по зарінку.

БЕНЕД. Га, про мене нехай буде й так. Постараюся дібрати трьох людей, котрим можна буде завірити. А від коли починається робота?

ЛЕОН. Зараз від завтра. І то вважайте, треба форсувати як можна найборше. Віск уже замовлений. В окремій коморі будете прасувати й пакувати його.

ФАННІ (прибігає). Як ти не йдиш — то я йду наперед. (Побігла.)

ЛЕОН. Я уже готов. Ну, бувайте здорові. — Фанні! Фанні! Ого! побігла як вітер! (Відходить).

БЕНЕД. (дивиться у руку). Ого. го! Десять ринських! Ну в нашій касі буде кругло тисячка. Тай мамі щось дістанеться

ФАННІ (вбігає). Пане майстер, чи тато вже пішов?

БЕНЕД. От тільки що, панночко. Але й мені треба йти. Бувайте здорові.

ФАННІ. Ідїть здорові. Але деж той вуглярчук? Що він розумів під тим: одїж бреше? Хиба ж він не вуглярчук? Ну, але коли ні, то хто в він такий? Півголовок, півголовок тай гаді! (Бігає всюди тай заглядає.) Казав щоби я тут на нього заждала по виплаті. Але його нема а татко зараз може вернути. Ай!

ГОТЛ. (вибігає з заду, тихо підкрадається і обнімає її). Фанні!

ФАННІ (гнівно). Пане! Що ви собі дозволяєте! Я вас не знаю!

ГОТЛІБ. Я той вуглярчук!

ФАННІ. Але ви ще досі мені не представилися!

ГОТЛІБ. Я син Германа Гольдкремера!

ФАННІ (остовпіла). Що ти син Германа, той сам, за котрого батько сватав мене?

ГОТЛІБ. Що, твій батько сватав тебе за мене? Коли?

ФАННІ. Недавно. Два місяці тому назад у Дрогобичі. Як я тебе боялася, не бачивши!

ГОТЛІБ. Але щож сказали мої родичі?

ФАННІ. Я не знаю. Здається батько твій був не від того але мати була противна і я догадуюся, що мусіла чимсь дуже

образити мого батька, бо той прийшов до дому дуже зворушений, розгніваний і проклинав твою матір!

ГОТЛІБ. Ага! Тепер знаю, чому мама вернула з нічим і нічого не хотіла говорити.

ФАННІ. От бачиш, і батько...

ГОТЛІБ. (рішучо). Але ні, се не може бути. Вона сама мусить направити зло, сама мусить перепросити твого батька!

ЛЕОН (вертає). Фанні, Фанні!

ФАННІ. Я тут, татку! (виривається із обіймів Готліба і вибігає).

ГОТЛІБ. То моя мама сама була тому противна! А чому?

РИФКА (входить). Синочку! де ти подівся? Що я за тобою нашукалася? Аж на поліції сказали мені, що ти пішов до Борислава... а тут уже годину бігаю за тобою...

ГОТЛІБ. Мамо! Що сказав тобі Леон Гамершляг?

РИФКА Леон? Той поганець? О, я їх усіх ненавиджу, до смерти ненавиджу і твого Леона і всіх тих, що гниють у золоті.

ГОТЛІБ. Але що вона вам винна? А зрештою, чи ви мене любите?

РИФКА. І ти ще можеш питати?

ГОТЛІБ. І бажаєте мого щастя?

РИФКА. Більше ніж собі самій!

ГОТЛІБ. То підіть до Леона ще раз і уладьте, що би ми могли як найскорше заручитися.

РИФКА. До Леона? Ні, ніколи!

ГОТЛІБ. А так. Ви розгнівали Леона, відопхнули його, а тепер „не піді“ Виджу, виджу, як ви мене любите.

РИФКА (хлипає). Синку, синку лиш того мені не кажи. Все що хочеш, лиш того мені не кажи, що я тебе не люблю.

ГОТЛІБ. Ба, як же я не маю казати, коли ви всьому могому лиху винні а тепер порадити не хочете, як з того лиха вийти.

РИФКА (в трівозі). То, ти синку, піди до нього і проси його...

ГОТЛІБ. Я?

РИФКА. Або ні, ліпше намов деяких ріпників, щоб його добре вибили...

ГОТЛІБ. Що?

РИФКА. Або ще ні? Найліпше би було трутити того поганця де з моста в воду, — або ні, ох! що то я хотіла сказати...

ГОТЛІБ. Дурні ви, мамо!

РИФКА. (радісно) А видиш, синку я вже то тобі казала, що я нічого путнього не видумаю, бо я дурна синку, дуже дурна.

ГОТЛІБ. Що мені з того?

РИФКА. Слухай синку, що я придумала.

ГОТЛІБ. Що таке?

РИФКА. Він казав, що має інші види з донькою, — певно за богача якого хоче її дати.

ГОТЛІБ. А певно.

РИФКА. Ну, а хибаж то така велика річ з богача зробити бідного?

ГОТЛІБ. Не велика,

РИФКА. А як би він був бідний, то дав би доньку за тебе.

ГОТЛІБ. А певно.

РИФКА. І я так думаю. Піди в ночі і підложи огонь під його оту кляту фабрику, — все його багатство за годину з димом піде — і донька його буде твоєю.

ГОТЛІБ. Добре кажете, мамо. І я так гадаю. Скоро ніч... Ого, вже робітники йдуть... (вибігає).

РИФКА. Ой, Боже, що я дурна порадила. Таж його зловлять, забють у кайдани, кинуть у льох... Боже, Боже! Але ні, я всюди піду за ним, недопущу до того... (вибігає). (По хвилі)

ВЕНЕД. В хаті ще нікого нема, а вже прецінь пора сходитися. Га, але нині гарячий день!

СТАСЮРА. Добрий вечір! Що це нікого нема?

БЕН. Ще що тільки не видно других!

СТАС. Га то почекаємо отут на свіжому воздусі.

БЕН. А так, коли коло ропи надихатися..

СТАС. Щось пронюхали жиди письмо носом...

БЕН. Е, що їм міг Мордко розповісти? Що ми між собою складки робимо?

СТАС. Ба, мусів повірити, що то на похорон Варки.

БЕН. Покищо всі часткові каси працюють ретельно. Тисячка вже є!

СТАС. Тисячка. Для кількох то був би поратунок, але для чоторьох тисячок то й на тиждень не вистане.

БЕН. Так почали жиди ще тупійше давити, урвали знов із платні і вкладок змаліло.

(Сходяться поволи побратими і долучаються до розмови)

МАТІЙ. Добрий вечір! От і ми припленталися!

БЕН. Що чували де?

МАТ. Не добре чувати! Народ нетерпеливиться.

СЕНЬ Кажуть у Іцковій кошарі, що так довше не може бути.

РІПНИК. Питають усюди: чому ми нічого не робимо?

ПРИЙД. Коли знак подадуть? Пора починати.

СТАС. Голод по селах троха перестав, але жнива такі вбогі, яких ще не тямилі люде від тісних років: рідко кому вистарчить свого до великого посту, більша половина людей ледве дотягне й до Покрови.

ДЕРК. Знак, що народ ще душе почне пертися до Борислава, ніж досі.

ПРИЙД. (понура). А тоді все пропало, вкладок не буде а платня ще зменшиться і часткові каси не вистарчать на заосмотрення усіх бідуючих.

СТАС. Як щоби взагалі починати то найліпше тепер.

МАТ. А так, тепер ще найлекше стримати людей по селах, щоби не йшли до Борислава.

СТАС. Ще ліпше, половину робітників виправимо на села, котрим блище. Чень тиждень-два витримають. А нам тут полекша була би велика.

ПРИЙД. (несміло). А кілько треба би грошей, щоби тих, що тут лишаться прохарчувати через два тижні?

БЕН. Числім на одного на день скупі дві шустці, то на дві тисячі треба на день 400 ринських, а числім що найменше десять днів то треба нам що найменше чотирі тисяч ринських!

МАТ. Чотири тисячі!

СЕН. А в нас у касі, вже разом із нинішними дванадцять соток!

БЕН. Прийдеться, ще пів року чекати! (Понура мовчанка).

МАТ. За той час біда половину нас виб'є!

СЕНЬ (схапується рішучо). Га, дійся воля божа, не журіться побратими, я тому зараджу!

ВСІ (схапуються і оточують Сеня). Зарадиш? Як? Що?

СЕНЬ. Зараджу!

МАТ. Але як?

СЕНЬ. То мов діло. Не допитуйтеся нічого, тільки радьте і рішайте так як би гроші вже були в касі! І ще нині робимо початок!

СЕНЬ (підходить до Прийд. і за руку відтягає його на бік). Підеш зо мною?

ПРИЙД. Піду.

СЕНЬ. Будеш робити що скажу?

ПРИЙД. Буду.

СЕНЬ. Ні, ти не лякайся, страшного нічого нема в тім, що я задумав. Тільки сміло і живо а все буде добре.

ПРИЙД. Не пендич а веди скоро. Адже знавш, що мені все одно. (Відходять).

МАТІЙ. Ну, заки що до чого, берімося за діло. — Я беру на себе зараз таки зайнятися доставою муки та барабулі. На початок п'ятьсот ринських вистарчить.

СТАС. Я вишлю десятох своїх до Попелів, Губич, Бані, Тустанович, щоби там зібрали харчі, заложили шпихлірі та ждали з доставою кожної хвили.

АНДР. Я вистараю кітли до варення.

ДЕРК. Я постараю дров в мене магазин дров під рукою.

РІПНИК. А я зараз кинуся по кошарах, щоби хто може, відразу рушав до себе до хати.

АНДР. А зроби то тихо, без гвалту, бо...

ДЕРКАЧ. Го, го! То в мене не купити, війна мусить за-скочити жидів несподівано, мусить їх приголомшити і змішати, тільки тоді можна надіятися на побіду.

АНДР. Ну, ну, що буде — то буде.

БЕН. Всім нам слід доложити всіх рук, щоби справа як слід повелася. Це наша перша війна і коли б ми програли то тоді вже нам не піднятися!

АНДР. Ну, ну, се ще не знати.

БЕН. Що кажеш?

АНДР. Ну, ну, я лиш так собі міркую.

БЕН. Коли жиди переконаються про нашу силу і про добру організацію цілого нашого замислу то думаю, що війна довго не потреває.

МАТ. Тай всі робітники, коли побачать, що вони забезпечені від голоду і нужди наберуть сміливости і певности.

АНДР. Ну, наші робітники за той місяць то немов не ті стали!

БЕН. А так, де в них смілість береться.

МАТ. Ба, той надзірець Шмуль, що то одному робітнику несправедливо зарахував якомсь велику кару а касієр при виплаті хотів йому потрутити ту кару з платні...

ДЕРКАЧ. То і я був при тім. Та ми там при касі такий крик підняли і гамір, так зажадали, щоби надзірець станув перед нами і виправдався, за що се таку кару наложив на нашого товариша...

МАТ. Ба, але надзірець сховався у магазині.

ДЕРК. Го, го, го! А касієр собі жартом каже: „Ідіть та шукайте, а як знайдете то приведіть його сюди за вухо!“

МАТ. Ба, як кинулися молодші...

ДЕРК. Я, я зразу видів, куди сховався той драбуга. Я лише гукнув „ану хлопці сюди!“ Го, го, го, то в мене не купити. Так за вухо притягнули ми його до каси.

МАТ. Ба, але слабі мав вуха.

БЕН. О, відтоді на жидів пішов пострах.

Мат. Ого! скінчилося з карами без причини та з подвійним касієрним.

БЕН. Пішов великий шум по Бориславі.

МОРДКО (вилазить вза паркану). А то гої змовилися! Біжу до Германа, поки час! (Вибігає).

МАТ. Гей як дух у нашого брата скоро підноситься.

АНДР. І скоро упадав!

БЕН. Що кажеш?

АНДР. Ну, ну я лиш так собі.

БЕН. Ну, мої любі побратими, мабуть усе обговорене?

РІПН. А ми й призабули! Треба ще варту на всі кінці поставити щоби нікого чужого до Борислава не пускати!

БЕН. А так, і то зараз. По десятьох на п'ять доріг. Зробиш то, Побігайку?

РІПНИК. Вже я їх позбираю і сам на головній варті тут на зарінку стаю. (Відходить).

БЕН. Коби лише Сень не завів в останній хвилі (по надумі) або коби радше завів. Га ходім ще раз касу перечислити! (Всі поволи відходять. Небаром підходить Леон і ще кількох жидів.)

ЖИД І. Ну, пане Гаммершляг, у Відни висиділися і новин не чули?

ЛЕОН. Ні, не чув нічого нового! От! хочу лише на нафтарню подивитися.

ЖИД. Ох, ох, ох! Gott über die Welt! що тут у нас діється, що тут діється! Ох, ох, ох, бунтація тай годі! Чи я то від давна не казав: не давати тим поганцям, тим опришкам, фу-у — не давати їм такої високої платні, бо як собі розберуть, то будуть гадати — ох, ох, ох, що їм ще більше належиться.

ЛЕОН. Що таке? Що за бунтація?

ЖИД. Ох, ох, ох, Гот ібер ді вельт — прийдеться швидко всім чесним гешефсманам утікати з Борислава, ауф мане мунес! Бунтуються робітники, чим раз острійше ставляться до нас, а в неділю — ох, ми вже гадали, що то буде наш останній день — фу-у, що зараз кинуться різати. На толоці тільки їх зійшлося, що тих круків на скітнику. Я питав своїх робітників; говорять: ми так собі гагілки грали! Брешуть бестії Охохо! Страшні річи, страшні річи!

ЛЕОН. Алеж я у тім всім не виджу нічого страшного. Може й на правду гагілки грали?

ЖИД І. Ой, ні, ні! Ми вже знаємо, що ні. Тепер ідуть між ними якісь складки, якісь змови.

ЛЕОН. Навіть складки..

ЖИД І. Але в якій цілі? Кажете, хочуть самі собі помагати і що до всього того нарадив їх муляр Бенедьо Синиця!

ЛЕОН (кидається). Бенедьо! той що у мене нафтарню мурував?

ЖИД. Той сам.

МОРДКО (вбігає). Чи тут пан Гаммершляг.

ЛЕОН (виступає) Що вам треба?

МОРДКО. Тут зараз прийде пан Гольдкремер і просив зачекати. (Вибігає).

ВСІ (стрівожено). Ой що то буде?

ЛЕОН. Добра річ. (Продовжає). Бенедьо? Складки? Я й не гадав, щоби у Бенедя було аж стільки розуму. Мулярський помічник, родився і виріс в Дрогобичі. І відки він до всього того прийшов?

ЖИД І. Е, чорт його там побери, відки прийшов то пришов. Але як смів нам тут людей бунтувати! Післати до Дрогобича по жандармів, нехай в ланцюхи, та шупасом відси!

ЛЕОН (проходжується). Але прошу вас панове, чого се ви так тривожитесь? В Німеччині робітники всюди сходяться, радяться, складаються, як їм захочеться й ніхто їм того не боронить і ніхто того не лякається. Помагайте собі самі, каронуть їм капіталісти, і гадаєте, що зле на тім виходять? Противно! Там уже капіталіст не потребує їм помагати — Selbsthilfe. Нехай собі роблять складки, нехай собі помагають самі — аби тільки ми їм не потребували помагати! А вже ми будемо старатися, щоби їм роги не надто високі вирости: скоро що трохи зачнуть носитися бутно, а ми цап — плату знижимо і свищи тоді тонко, так як ми хочемо!

ЖИД І. Ой вей! Коби то воно було як ви кажете, пане Гаммершмяг! Що нашого робітника, Бсйка, дикаря рівнати до німецького? А як би наш робітник те німецьке сельбстгільфе порозумів так, що треба брати ножі та різати жидів, га?

ЛЕОН. А ось і пан Гольдкремер! Чей же почуємо що нового?

ЖИД І. Я одно раджу: не вірмо тим розбійникам, розбиймо їх складки а особливо знижім їм плату так, щоби собака один з другим не мав за що й продихати — то тоді їм і складок усяких відхочеться.

GERMAN. Добрий вечір, панове! А ось тут і пан Гаммер-

шляг. (Не бачить поданої руки). Ну, наперед загальні справи й то пекучі!

ЖИД 1. Ой вей! Як для вас пекучі, то для нас капут!

ГЕРМАН. Щось покищо до сього йде, коли заздальгідь не зарадимо. Знаю напевно, що робітники мають свою касу!

ЛЕОН (ущіпливо). І ми то знаємо!

ГЕРМАН (удає, що не чує). Дальше дійшло до мого відома, що ціль тої каси...

ЛЕОН. Звичайна сельбтсгільфе!

ГЕРМАН (як в.) Покинути роботу!

ВСІ (злякано). Роботу? Як?

ГЕРМАН. Дуже просто. Від завтра не стане до праці ні один ріпник, ні один шахтяр, ні один робітник!

ЖИД 1. А наші контракти?

ГЕРМАН. А що се їх обходить!

ВСІ. Що робити? Що робити?

ЖИД 2. Може почекаати аж голод змусить їх до роботи?

ГЕРМАН. І на се вони приготовані. Ще сеї ночі половина робітників вертає до своїх сіл і безроботиця може потривати й два тижні.

ЛЕОН. Га то хтось мусить їм помагати, бо чейже зі своїх марних збірок не могли стільки назбирати!

ГЕРМАН. Вже вони мають когось, що їх навчає! Бенедьо.

ЛЕОН. Той туман..

ГЕРМАН. А може його навчив якийсь пан Шеффель?

ЛЕОН (здрігається). Навчив...

ГЕРМАН. Я вже знаю, що маємо робити..

ЖИД 1. Післати по жандармів?

ГЕРМАН. Жандарми? Чи жандарми заставляють робітників лізати до ям? Ні, поарештують одних а решту розгонять а нам не буде ліпше, бо нам не порядку треба а робітників, дешевих робітників! Чи не так?

ЖИДИ. А вже ж що так!

ЖИД 1. Ну наженім їх при помочи війська.

ГЕРМАН. Військо! Се ще гірше, як жандарми, треба би ще його кормити, а пожитку й з нього ніякого. Я гадаю, що оба ті способи ні до чого не здатні.

ЖИДИ. Ну то що?

ГЕРМАН. Бачите, я гадаю, що той цілий бунт, та бунтація — то ми тому винні.

ЖИДИ. Як? Ми винні?

ГЕРМАН. Пс! Не кричіть так! От тут у нас, — то певна річ, що плачено їм досі, як на нинішній голодний рік, рішучо за мало!

ЛЕОН (насмішливо). Мовчім, пан Гольдкремер хоче забавитися в адвоката тих розбійників!

ГЕРМАН. О ні жадних розбійників ані злодіїв, навіть чужих патентів (Леон здригається). — боронити не буду. Навіть сельбстгільфе захвалювати не буду, говорю тільки як практичний гешефтсман.

ЛЕОН. Ну, ну. (Відходить непомітно).

ГЕРМАН. Отже маємо дві дороги: ми як знаєте платили їм за мало. Ми тут прецінь самі свої то ми можемо до того признатися між собою, коли нам іде о те, щоби пізнати причину бунтації. Адже ж воли не ревуть, як ясла повні. Розуміється, инша річ, говсрити щось подібного перед ними не будемо! Се би нас зарізало!

ЖИДИ. Так, так! Певно!

ГЕРМАН. Робітників треба якнайскорше втихомирити, щоби не дійшло до більшого нещастя!

ЖИД 1. На що нам більшого, як те, що ось тепер на нас упало.

ГЕРМАН. Е, се ще байка, не те ще може бути, коли не зуміємо швидко замовити бурю.

ЖИД 2. Але як її замовити?

ГЕРМАН. Виголодити їх буде важко. Виджу занадто добре, вони приготувалися.

ЖИД 1. А довго нам чекати не можна.

ЖИДИ. Ніяк неможна.

ГЕРМАН. Га, як так то остається тільки другий спосіб: вдоволювати їх жадання!

ЖИДИ. Їх жадання! Ні ніколи!

ЖИД 1. Радше військо і жандарми.

ГЕРМАН. Але ж панове, лякаєтесь тих жадань, немов би вони не знати чого жадали. Ану ко скажіть будьте ласкаві, хто з вас знає, чого вони бажають?

ЖИД 1. Як то не знаємо? Одного жадають: більшої плати!

ГЕРМАН. Ну, се ще хто знає, що за більшої плати: о пять центів чи за двоє проти попередньої? Не знаєте панове? і я не знаю. Отже мусимо наперед докладно дізнатися, чого вони жадають. Адже досі ніхто їх про те не питався!

ЖИД 1. Правда ваша, треба спитати їх самих!

ГЕРМАН. Але кого ж вишлемо до них в тім ділі?

ЖИД 2. Нехай іде хто хоче, я не піду. Сі розбійники, готові роздерти чоловіка.

ГЕРМАН. Коли ваша воля здати се діло на мене — то я радо для всіх прийму на себе сей труд!

ЖИДИ. Добре, добре!

АНДР. (перескакує через паркан). А може вас пане Гольдкремер попровадити? (Виходить із остовпілим Германом. За сценою крики і тупіт ніг. Вбігає Леон у подертій одежі без капелюха Вигуки гурра, гурра!)

ЖИД 1. Боже! бійка якась!

ЛЕОН. Гот золь зі штрафен! Вони нас усіх вирізати хотять, от що! Розбійники змовилися на нашу душу!

ЖИДИ. Як? Що? Хто кизав? Відки знаєте?

ЛЕОН. Ніхто не потребував казати. Сам бачу. Видите як виглядаю? Чули крик? Все то вони. Ох, що то з нами буде, що з нами буде.

ЖИД 1. Я то давно казав: післати по жандармів, нехай їх кольбами женуть до роботи.

ЖИД II. Але кажіть! Що ж вам сталося.

ЛЕОН. Погана річ той годі. Відійшов я відси, щоби перейтися по толоці, дивлюся аж там коло дрогобицького гостинця — варта. Сидять собі варять кашу! І звідки вони тої каші тільки набрали?

ЖИД 1. Ну, і...

ЛЕОН. Іду я собі, вдаю, що їх не бачу, а вони до мене: куди? питають. Я зібрався на відвагу: а вам що до того? кажу. Нам до того, — відповіли — не бачите що ми тут варта, пильнувати маємо, щоби ніхто з Борислава не виходив! Що ви дурниці плетете, скрикнув я, незачіпайте людей на серед дороги. Нічого вам не роблю, дайте мені спокій.

ЖИД 1. Добрий спокій!

ЛЕОН. Ну, то дайте і ви нам спокій — відказують, — верніться собі по добру до Борислава а туди ходити не вільно! Тай за плечі мене, тай назад, я почав шарпатися, кричати — а вони в сміх!

ЖИД 1. Добрий мені сміх!

ЛЕОН. Аж дивлюся а тут ідуть робітники з Дрогобича. Га, гадаю собі, Господи тобі слава! йде поміч! Аж тут та варта до них! гов! хто йде? Добрі люде, відповідають ті, робітники. А куди? От ідем на роботу туй таки до Борислава. Не можна. Як то не можна? Так що не можна. Нікого не пустимо, поки ми для всіх ліпшої плати не дібемося. Робітники почали вагуватися — чи сюди чи туди? Се вивело мене з терпцю. Я скочив посеред них і крикнув: Не слухайте їх бесіди,

люде! Вони розбійники, нероби! Кримінал їм буде не більша плата!

ЖИД 1. Добре сказано!

ЛЕОН. Ходіть до роботи, не зважайте на них! Ах як кинеться тут варта, гармідер зробився, далі п'ястуки почали сипатись штурханці а далі й каміння.. Зачалася бійка така, що й світа не видно. Не успів я прийти до себе а приходящі вже розбіглися і пігнали до Губич. Крик, ревіт: гурра! гурра! А я прибіг під свою нафтарню.

ЖИД 1. А так чути було цілком виразно: гурра!

ГЕРМАН (підходить).

ВСІ. Ну? Що? Як?

ГЕРМАН. Умови важкі, але можливі. Зараз тут прийде депутация, властиво ми до них прийшли. Не забувайте: нам тепер о одно ходить: зломати на разі їх упір а се певно, що їх троха охолодить.

ЖИД 1. Але як?

ГЕРМАН (шепче йому до вуха. Жиди шепчуть собі до вуха).

ЖИД 2. Отсе раз провкт. Тепер ми їм покажемо, хто з кого насміється.

ЖИД 1. Проведемо, як ката за стеблом проведемо

ГЕРМАН (голосно). Отже годитесь?

ВСІ. Приставмо, пристаємо, очевидно з клявзулею.

ЖИД 1. А хто знає чи се вдасться? Ризико! Ризико?

ГЕРМАН. Га що діяти, в нашого брата кожний крок ризико (Леон здригається). Удасться то добре, а не вдасться то ще таки світу не кінець і вони нам із рук не вирвуться. Але тепер ша! надходять. (Входять побратими, по переду Андрусъ з боку Бенедьо і інші).

ГЕРМАН. Ну що, нагадались ви?

СТАС. А що ми мали нагадуватися. Наша гадка одна. От чей вам Біг післав инший розум на душу.

ГЕРМАН. То зле, що ви такі уперті. Але що вже діяти? Таке то наше, бідних жидів. Коли хто з нами по правді не може порадити, то він береся на нас силою, бо знає, що ми проти сили не устоїмо. Таке й наше з вами. Затялись ви на своїм слові і нам приходится уступати. Не прийшла гора до пророка, прийшов пророк до гори.

СТАС. То ви пристаєте?

ГЕРМ. А вжеж, що маємо робити, пристаємо на ваші жадання!

СТАС. На всі?

ГЕРМ. А вжеж, що на всі, коня без хвоста не купують.

Тільки мусите ще раз ті жадання перед нами усіма ясно виложити, щоби потім не було непорозумінь.

БЕН. Най буде. Отже панове, ми також люди а не ніякі розбійники, як вам теж декому здається. Ми не для того робимо бунтацію, щоби вас обдерти, але для того, що нам годі вже було видержати далі. Тому то й жадання наші такі.

ЖИД 1. Ну, ну, почуємо.

БЕН. По перше, щоби робітникам плата була вища а то: тим що в яму лізуть по дванайцять шісток, тим що на верха, по ринському, а дітям по вісім шіток.

ЖИД 2. Ну, на се пристаємо.

БЕН. По друге, щоби касієрного від робітників ніхто ніякого не брав.

ЖИД 2. Се не велика річ, — касієрам закажеться і не будуть брати.

БЕН. По третє, щоби в разі, як якому робітникови при роботі лучиться нещастя, смерть, каліцтво, то щоби властивець обовязаний був платити за шпиталь і ліки, а також ратувати осиротілу родину нещасливого хоч через пів року.

ЖИД 2. Гм, і се ще можеб далося деяк зробити. Ну і кінець?

БЕН. Та ніби кінець, а ніби не кінець. Властиво ще саме найголовніше лишилося: щоби ми мали від вас поруку, що як раз зробимо угоду, то ви на другий день не зломите її.

ГЕРМ. (здивовано) Поруку? А якуж вам маємо поруку дати?

СТАС. Ми ще про се не говорили з вами, пане Гольдкремер, і се також не така страшна річ, як на око видається. Ми хочемо заложити собі касу, з котрої бувби для нас поратунок у всякій потребі. Отже ми жадаємо, щоби тепер, заки маємо стати на роботу, кождий властивець від кождої кошари вплатив до тої каси по десять ринських а, опісля, щоби обовязувався так само від кождої кошари давати тижнево по ринському. Тай на тім кінець.

ГЕРМ. Ба, ми ще над тим не подумали. Тай що се вам властиво за порука?

СТАС. Се вже наша річ. Зрештою як хочете порука не велика, але щож діяти, така вже наша бідна доля, що й поруки ліпшої мати не можемо. (Жиди хвилину нараджуються окремо)

ГЕРМ. (підходить до робітників). Ні, не можна сього, а такого жадання і не ставляйте, бо не дістанете! Вигадуйте яку иншу для себе поруку.

СТАС. Якуж вигадувати? Досить нам сеї одної. Коли ви

гадаєте, що сього не можна, то пригадайте ви що іншого але такого, щоби нам на правду ручило.

ГЕРМ. Я би гадав, що вам повинно вистачити наше чесне слово.

СТАС. Еге-ге! Знаємо ми такі чесні слова. Ні, вже чесне слово іншим разом, а тепер зробіть так як ми жадаємо. Чесне слово хиба в додатку, так буде найліпше. (Герман іде до жидів, за хвилину вертає)

ГЕР. Але люде добрі, що ви собі гадаєте з такими жаданнями? Не виставляйтеся на сміх! Жадаєте багато, а не дістанете нічого, то весь Борислав вас висміє.

СТАС. Весь Борислав? А хтож то такий той Борислав? Борислав, паночку, то ми! І на нас тепер прийшла пора поміятися над вами. Чи ми дістанемо що, чи не рістанемо се вже потому покажеться але на тепер від своїх жадань не відступимо, буде що буде.

ГЕРМ. Ну, побачимо. (Йде до жидів. Голосний гамір. Герман вертає до роб). Ну, що маємо робити, пристаємо. І то маєте мені завдячувати, чувте люде! Були межі нами такі, що радили спроваджувати на вас шандарів, військо, але я сказав: дайте собі з тим спокій! І на останку побачили, що я маю рехт і пристали особисто на всі ваші жадання!

СТАС. І на то останнє?

ГЕРМ. А вжеж! Ось усі йдуть, щоби вам до рук, тут на тім місці зложити гроші до вашої каси. Тільки тепер наше питання: коли ми маємо до тої каси платити, то щоби ми мали й дозір над нею.

СТАС. А сього вам нащо?

ГЕРМ. Як то на що? Аджеш ми платимо. Ану як хто розкраде гроші?

СТАС. Се ще побачимо.

ГЕРМ. (добродушно). Нехай і так. Мусимо на вас спуститися, то, ну бо мусимо. Але тепер принайменше одно мусимо знати: кілька грошей нині вплине до каси і де та каса буде знаходитися? (Робітники хвилю нараджуються. Жиди відступають дещо на бік).

СЕНЬ. Ой тут певно якийсь підступ!

МАТ. Щось на підступ поки що не виглядає.

СТАС. Жиди так приголомшені, що ледви чи змогли би так скоро щось придумати.

БЕН. Таже жиди згодилися давати гроші, а гроші замкнено в скрині і безпечно. Зрештою справедливість вимагає, щоб і жиди знали, кілька від них грошей до каси вплило і де та каса знаходиться.

СТАС. (до жидів) Нехай буде по вашому. Виберіть двох

з поміж себе, котрі би були при склафці, при їх очах грош
зложаться до скрині враз із списом, хто що дав, і так буде
й далі кожного тижня, доки потому ліпше не зарадимось, як
нам бути з зарядом каси. (Жиди по одному дають гроші до каси
коло якої стоять: Герман, Леон, Сень, Бенедьо і Стасюря).

СТАС. Скринька з грішми стоїть о тут в хаті Матія!

ГЕРМ. Добре, добре! (Жиди відходять).

РОБ. Гура, наша взяла!

СЕНЬ (голосно) В касі маємо понад пять тисяч!

РОБ. Гурра! Гурра!

СТАС. Га! Аж тепер наш Борислав хоч раз засміявся.

ДЕРК. І як то все скоро пішло! Ха! ха! ха!

З А В І С А.

ДІЯ IV.

(Місце перед нафтарнею Леона. Вечеріє).

ГЕРМАН. Тут мусиш оказати весь свій сприт.

МОРДКО. Щось мене морозить поза плечима. Я уже й так дивувався, що мене не забили, коли я то так нахабно підслухував.

ГЕРМ. Е, так тобі здається! Куди їм згнобленим до таких геройських відрухів?

МОРДКО. Та воно правда, але як би так мене на місци прилапали то зі мною буде капут.

ГЕРМ. Тільки тихо і без розголосу. Тепер усі робітники ще на роботі. Але вже туй-туй буде „файрамт“. Як би що до чого то зараз тут під рукою, маю десять своїх жидів — то ще з біди тебе витягнуть.

МОРДКО. Добре, пане, зроблю то для вас, але як що до чого, то прошу о поміч.

ГЕРМ. Не бійся, я за все стою, що лиш в моїй силі.

МОРДКО. Га попробую, Мені не першина (відходить до хати Матія і зникає у хаті)

ГЕРМ. (до себе). Ну, з тою справою чей скінчимо. Ну, а як би хто казав, що я стояв на варті, коли Мордко крав робітницьку касу? Ні, я маю інтерес до пана Гаммершляга. А ось і він, Пильнує своєї фабрики.

ЛЕОН. Мое поважання, пане Гольдкремер!

ГЕРМАН. Так, пане Гаммершляг! Дуже жаль, що ви стільки втратили на будові так гарної фабрики!

ЛЕОН. Пане, я вас не розумію. Ваші вчорашні аюзії, нині...

ГЕРМ. Та, щож діяти, вчера сват нині... з наказом арешту, в руках.

ЛЕОН. Арешту? На мене?

ГЕРМ. Ну, ні... хиба.

ЛЕОН. Пане...

ГЕРМ. Позвольте, позвольте, положенне не є ще безвідне. Маю наказ арештування пана Шеффеля, як обманця,

що надужив довіря свого хлібодавця Ван Гехта та викрав його таємницю виробу церезіну.

ЛЕОН. Ой, лишенько!

ГЕРМ. Говорю з вами як практичний гешефтсман. Ваша готова вже церезіна теж арештована.

ЛЕОН. Я пропав.

ГЕРМ. Самі так, ви пропали, але в спілці зі мною, як мій помічник...

ЛЕОН (ображено). Ви хотіли сказати спільник?

ГЕРМ. Хиба-ж ошуканень може бути моїм спільником?

ЛЕОН. Пане числиться зі словами.

МОРДКО (вибігає з хати зі скринькою в руках і крадеться тихцем).

ЛЕОН (помітив Мордка). Га! а се що такого? Це здається ваш Мордко? Чи він ваш помічник, чи може спільник, пане Германе?

ГЕРМ. Ти що тут робиш, Мордку?

МОРДКО. Ну, я дивлюся, клько курка знесла яєць.

ЛЕОН (сміється). Ага! так золотих яєць.

МОРДКО. Ха! ха; ха! пізнають тепер гої чий Борислав?

ГЕРМ. Тікай Мордку що сили, бо вже гавкає „сука“.

(Калатання молотків).

ЛЕОН. От так штука. Ну тим разом я спасений.

ГЕРМ. Кажу вам виразно, що коли підете проти моєї волі то ви пропали. Ріжні річи можуть діятися на борислав — ськім болоті, але крук не може видзьобати ока крукови.

ЛЕОН. І ви любий сусіде хотіли бути тим круком.

ГЕРМ. Ходімо відси тут зараз посходяться робітники.

ЛЕОН. Ну, ми стоїмо поза всяким підозрінням. (Відходять)

БЕН (із фабрики Леона). Ну і роботу сьогодні скінчили.

Але дивно чому нині цілий день не було пана директора.

ПРИЙД. Я видів, як ще рано поїхав до Дрогобича.

БЕНЕДЬО. Ну, певно там задержався, але робота йде й без нього. Вже два вагони воску на стації.

ПРИЙД. А так робота йде пудами.

МАТІЙ (з другого боку). Ото! наробився, що аж крижі болять.

СТАСЮРА. Але зате ми побідили на цілій лінії

БЕНЕД. Так, се наша перша, безкровна победа. Скажи тепер Андрусю хто мав слушність?

АНДРУСЬ. Не кажи гоц заки не перескочив.

СТАС. Ого! го! Ми їх тепер тримаємо в руках.

АНДР. Щось мені видиться, чи не за поквапно жиди пішли на згоду?

СТАС. Пішли бо мусіли! Таже в них контракти з чужими спілками, от як у Гаммершляга, Гольдкремера.

МАТІЙ. Але таким як до рани прикладай то я того Гольдкремера перший раз виджу.

СТАС. Йому найпильніше діється.

МАТІЙ. Таж сам, знаєте, просив мене, щоби я робив у його ямі. Го! го! але ж бо то богата та його яма. Що дня десять сотнарів воску дає.

СТАС. Що то говорити. Та в нього зі сотка таких ям буде.

АНДР. Думаю, думаю і не годен доглупатися, де тут криється підступ.

СТАС. Ти вже виджу жидам зівсім не довіряєш і всіх на купу вважаєш шахраями.

АНДР. Тай не без причини. О, бо далися жиди мені в знаки. Добре я знаю їх завидючу вдачу.

СЕНЬ (вбігає, з криком). Де наша каса?

ВСІ (хвилина тиші).

МАТ. В хаті, під печею. Там ми її вчора засунули.

СЕНЬ. Вчора засунули! Ану глипніть чи вона там!

МАТ. Таже... (Побіг за хвилину вертає). Гей, побратими, не ма нашої каси, пропала як камінь у воду.

СЕНЬ. Я її видів!

СТАС. Де ти її видів?

СЕНЬ. У Мордка в руках. Ось слухайте як то було.

АНДР. О тепер маємо час на оповідання і я знаю одно оповідання.

СЕНЬ. Щось не мав я довірря до жидів, усе поміж ними кручуся, ану ж щось почую, по жидівськи розумію добре. Чую щось жиди тішаться, ані руш по нашій побіді не хочуть плакати. Щось у тім в. Дивлюся, йдуть жиди до Гаммершляга. То один, то двох, ба Гольдкремер брничкою заїхав. Що за парад? А в вікнах ясно!

СТАС. Ясно кажеш?

СЕНЬ. Підповз я до вікна, ану чи де не загляну до середини. Знайшов я вікно а там фіранки відхилені. Став я на бочку з під ринви, дивлюся, всі наші пани зібралися.

СТАС. Кажеш зібралися?

СЕНЬ. Запивають шампаном побіду.

СТАС. Шампаном, кажеш?

СЕНЬ. Стріляють фляшки. Всі розбавлені, Леон зі всіма

цілується. До хати входить жид. Всі дивляться на нього.

СТАС. Жид кажеш?

СЕНЬ. Рябе лице викривилося, зуби вишкірені.

СТАС. Як у вовка, кажеш?

СЕНЬ. Зігнувся жид у каблук і підкрадається до печі. Всі наче закаменіли так на нього витріщилися. Помалу отворив дверці і обома руками сягав у глибину. Ось обі руки поволі — поволеньки витягають щось із печі, жид знов підходить до стола і високо підносить до гори скринку, оковану залізом.

СТАС. (стогне). Наша робітницька каса!

СЕНЬ. А всі ті головачі плещуть у долоні і регочуться, регочуть... Аж сюди, здається, чую їх сміх!

МАТ. (безрадно). Аж тепер усе пропало!

БЕНЕД. Може би зачати на ново?

МОРДКО (здалека). А що, знаєте дурні, як з нами воювати? А де ваша каса, га? Борислав то ми. І ми тепер сміємося із вас! Ха! ха! ха!

ВСІ (понурили голови).

АНДР. (по хвилі) Що ж наш красний сон скінчився —

СТАС. Розбуджено нас, кажеш?

АНДР. Пощо сумувати, браття, сум не pomoже, і воно, вірте мені, мусіло так прийти! З нашими жидами так не порадимо, я то з самого початку казав. І то велике діло, що ми такого доказали, як отсе тепер. А се, вони би чи тепер чи в четвер зробили.

БЕНЕД. Так щож діяти? невжеж опустити руки зовсім і здатися на їх ласку?

АНДР. Ні і ще раз ні! Ні побратими, не йти нам у єгипетську неволю.

СТАС. В єгипетську, кажеш?

АНДР. (різко). Наша війна з жидами іно що зачалася, але ще зівсім не скінчилася.

СТАС. (виходить із апатії). Зачалася, кажеш?

АНДР. Се досі то був тільки жарт, — тепер нас чекає правдива, велика, горяча битва! (Всі присуваються тісніше).

СТАС. Битва кажеш?

АНДР. Так тепер нам треба показати, що й жиди завчасно сміються з нас, що Борислав то таки ми, робучі люде.

МАТ. Ой так, робучі.

АНДР. Тепер ми побачили, що добрим способом з ними воювати годі, — стрібувмо ж не так.

БЕНЕД. Ми й досі, Андрусю, не... не зовсім добрим способом воювали. Вони відплатили нам тільки зуб за зуб.

СЕНЬ. Не випоминай, не випоминай минулого. Бенедю!

Адже сам ти знаєш, що без тих нечистих грошей і твоя чи-
ста війна не була б могла зачатися.

БЕНЕДЬО (смирно). Я не випоминаю нікому нічого, я сам
знаю, що так мусіло бути, що така вже наша нещаслива до-
ля, що тільки неправдою з неправди мусимо видобуватися.

СЕНЬ. Ото ж то!

БЕНЕДЬО (натхнено). Але, побратими мої, вірте мому сло-
ву, чим менше неправди буде на руках наших, тим певнійша
буде наша дорога, тим борше поборемо ми своїх ворогів!

АНДР. Ба, як би то вороги также так само думали
і так же чесно з нами поступали, то тоді певно й ми мусі-
ли б їм дорівнати а то й випередити їх. — Але тепер, коли
правда звязана, а неправда має ніж у руках, то я боюся, що
заким правда по правді розвяжеться, неправда й зовсім за-
ріже її. Я гадаю, що нам тепер тільки одна дорога остала-
ся, — але поки скажу своє слово, хто знає, може з вас котрий
вигадє, що иншого, кращого.. делікатнійшого, — бо мое
слово страшне буде, браття! Ти, Бенедю?

БЕНЕД. Я — нічого не скажу. Я не знаю, що нам те-
пер робити! Хиба зачинати на ново утрачене.

СТАС Еге-ге далека дорога!

СЕНЬ. Тай то мости позривані. Що иншого придумай.

БЕНЕД. (схильє голову і виходить). Га, то мусимо думати.

АНДР. Ну, коли ніхто не говорить, то я буду говорити.
Одна нам тепер дорога осталася — підпалити се прокляте
гніздо на всі чотири роги. Се мое слово.

СТАС. Підпалити, кажеш? А невинні?

АНДР. Не бійтеся! Невинні не потерплять по при вин-
них. Усі вони винні. (Всі понурили голови).

АНДР. Ну, чого ж мовчите, мов порізані? Невже ж ви
такі вояки, що війни бояться? Згадайте лишень в якій думці
поприступали ви всі до побратимства. Адже ж у нас ще є
карбовані палиці, — і нема тут і одного жида в Бориславі,
на котрого би у нас карбів не було. Ви генто допоминалися
мене о обрахунок. Нині день обрахунку, тільки що до давних
карбів прийшов ще один новий, найбільший: вони ошукали
і обікрали цілу робітницьку громаду. Чиж треба вам ще чого
більше? Я думаю, що сей один карб стане за всі.

МАТ. Але щож се за обрахунок: запалите кілька хат,
кілька магазинів і або вас полапають і посадять до криміна-
лу, а як ні то жида знов скажуть: трафунок!

АНДР. О ні, не так воно буде. Коли приступати до такої
війни то вже з цілою громадою.

МАТ. А хіба ж се можна? Нехай один найдеться серед
громади, що вас видасть і всі ви пропадете.

АНДР. І так не буде. Кождий з нас, хто пристане на те діло і обцяв руку до нього приложити, добере собі десять, двацять таких, котрим може завірити і не кажучи їм нічого, скаже їм зібратися на означенім місци. Тоді дасть знак. А коли б що видалося, то я беру все на себе. (Бенедьо понурий підходить і слухає).

МАТ. Але ж робітники тепер люті, роздратовані на живдів, готове статися ще яке більше нещастє.

АНДР. (скрикує). Се тим ліпше, тим ліпше. Тепер найліпше вдасться моя війна, коли Бенедьова роздрознала людей. Він приготував для мене найбільшу поміч і за те я сердечно дякую йому.

БЕНЕД. Ти страшний, Андрусю! (Закриває собі обличчє руками).

АНДР. Я такий, яким зробило мене життя і вони закляті вороги мої,

БЕНЕД. І мої вони вороги, але..

АНДР. Слухай Бенедю, слухайте і ви побратими моєї повісти. Отець наш був найбогатший газда тай по скасованню панщини взяв у пана пропінацию, щоби не допустити жида до села. Жиди за те бий-забий на нього. Підмовили злодійв — раз пару коней вивели, то знов куфу горівки випустили, то до комори підкопалися. В кінці підпалили нас. Ледво ми з душею повихапувалися — все згоріло. Але батька підпомогли сусіди і він почав знов ставати на ноги. Жиди підмовили кількох піяків щоби забили батька, але батько справився із ними. Тоді інші закликали його мов на перепросини і дали щось — так до тижня і вмер. Комісія викрила отруту але не було кому, постояти і справа замялася. Жид взяв пропінацию і сюди-туди став нам сиротам за опікуна. Зразу жид догоджував нам, але в кінці повернув нас зовсім собі в наймитів — попихачів. Жид так покрутив із громадським урядом, що нас зовсім відсудили від ґрунту. Тоді постарався, щоби нас заасентерували до війська. Але ми вислужили і прийшли назад. Жид затремтів: він знав, що ми не подаруємо йому свою кривду і старався випередити нас. Запросив нас до себе буцімто на гостину і хотів потроїти нас так як батька. Але сим разом йому штука не вдалася. Ми пізналися на тім і нагодували силоміць самого жида тою стравою, котру нам приладив. Через тиждень його не стало а ми пішли сюди. І поприсягли собі до смерти мститися на жидах. Минуло десять літ. Але аж тепер наближається наша найбільша пімста і хто хоче бути нашим братом, нашим щирим приятелем, хто хоче мститися разом з нами за свої за громадські кривди, той піде з нами в тій потребі!

ПРИЙД. (схапується). Ось моя рука — я з вами хоч і до могили!

ДЕРКАЧ. А старого Деркача чей не відкинете?

АНДР. Нікого не відкинемо, братчику, нікого!

РІПНИК. Чень і я придумаю?

АНДР. Підеш перший до ропи!

МАТ. Не мені старому братися за таке.

СТАС. І я лишуся з тобою.

СЕНЬ. Ну, ті два старі, з них нам і так великого хісна не було би.

АНДР. А ти Бенедю? Все ще про свої чисті руки мрієш?

БЕНЕД. (різко). Про що я мрію, се менша річ; се тільки мене обходить. Але те одно бачу, що наші дороги нині розходяться. Побратими, позвольте мені сказати вам ще слово, поки зовсім розійдемося.

СЕНЬ (спльовує). Що там його слухати.

АНДР. Ні, говори. Говори Бенедю, ти був добрим побратимом і широко хотів для всіх добра. А коли дороги наші розходяться, то се не для того, що ми самовільно відривавмося від твоїх рад, але для того, що конечність пхав нас туди, куди ти, чи не можеш, чи не хочеш іти з нами.

БЕНЕД. Дякую тобі Андрусю, за твою добру віру. Але те, що ти кажеш про конечність, котра буцім то пхав вас на зле діло — то чи вона дійсна? Що жиди ошукали й обікрали нас, — то чи з того вже впливав щоб ми мусіли бути паліями? Ні, побратими мої, і ще раз кажу, що ні. Перетерпім ту нещасливу годину. Ми звільна найдемо в собі силу зачати розбите діло наново, і знов колись поставимо його на тім ступні, на яким було недавно. Тільки що тоді, навчені раз, будемо осторожнійші. А своїм підпалом що ви вдієте, кому допоможете?

СЕНЬ. Їм пошкодимо, і сього нам досить!

БЕНЕД. Ох, не досить, побратиме Сеню, не досить. Може бути, що вам кільком досить бо ви на те запрягалися. Але другим? Чи вони від того будуть ситі, що жиди покапцаніють? Бідні жиди заплатять ще менше — з мусу. А кільки то вас піде до криміналу? Ні, побратими, прошу вас ще раз, покиньте свої страшні замисли, аж вимір карі прийде сам.

СЕНЬ Те-те-те-ти вже щось з попівська затинаєш. А звідки знаєш, що наше діло се не якраз той вимір, про котрий згадуєш? Моя гадка: в кого міцні кулаки, той сам собі вимірять правду. І нам так треба робити. Хто сам собі помагає, тому й Бог помагає.

АНДР. Так, побратиме, Бенедю, годі нам уже вертатися. Розмахнули сокирою то треба вже врубати, хоч би мала нам сокира в зуби пирснути. Коли ти не хочеш з нами кумпа-

нію держати, то ми тебе не силуємо. Розум'ється, що надіємось по тобі, що не видаш нас.

СЕНЬ. Тай ще одно Бенедю, не забувай на нашу другу присягу над теплим вже трупом знівченої Варки.

БЕН. Га, коли інакше не можна, коли так мусить бути, то нехай і так, остануся з вами до кінця. Палити з вами не піду, але остануся з вами на місці. Може зможу вам в чім допомогти. Гріх би був, колиб я в таку горячу пору втікав з поміж вас для власного безпеченства.

СТАС. І я так само!

МАТ. Всі ми стояли досі дружно в щасливішій часі, то теба нам держатися разом і в тих тяжких хвилях, які для нас настануть.

АНДР. Так побратими! Спасибі вам за те (стискає усіх по черзі за руку). Тепер я спокійний і сильний, тепер затремтять наші вороги, бо хвиля пімсти надходить. А тепер обговорім коли і як се має статися. (Бенедю, Стасюра і Матій відходять; прочі навіть не помітили їх відходу).

ПРИЙД. Може би так у суботу по виплаті?

СЕНЬ. Як робити то робити зараз.

АНДР. І я так кажу.

ВСІ. Га, то най буде, раз козі смерть.

АНДР. Ану Деркачу, біжи за палицями.

ДЕРКАЧ. Го, го, го, в мене не купити (побіг і за хвилину вертає із оберемком палиць).

ПРИЙД. А щож ми це будемо карбувати?

АНДР. О, то вже буде остатній карб. Ану, отут клочче а тут віск та кипячка. Обмогуймо всі палиці тим клоччем. (Хвилину тиші, побратими працюють).

ГОЛОСИ. Готово! скінчив!

АНДР. Оце й гаразд! Тепер запалимо і кождий до свого жида, а по дорозі запалюйте всі ями, всі магазини, всі збірники.

СЕНЬ. А ди, вітер зривається. Ото буде нам найліпший памічник у нашій роботі. А по роботі біжіть сюди!

ДЕРКАЧ. Гей, тож то наш робітницький Борислав зараз зареочеться. Ха! ха! ха!

АНДР. Ану, всі до роботи. (Запалені смолоскипи горять зловіщо червоним вогнем. Один за другим побратими виходять. Остає Прийдеволя).

ПРИЙД. Га, а мій пан ось тут. Добрий був пан. Платив і не обривав. А треба підлатити, бо він винен. (Виходить).

ГОТЛІБ (виходить як ріпник). Га! всі бавляться у Лвона, от тепер найліпша пора здобути Фанні. Її батько жебрак і

вона моя. Га, пізнавш гордий Леонку з Відня, що Борислав се не Відень. (Виходить. За хвилину від сторони фабрики б'ють дві червоні луни. На сцену рівночасно вбігають Прийдеволя і Готліб.)

ПРИЙД. Га! палію! (Кидається на Готліба)

ГОТЛІБ. Гвалту! ратуйте! (Виривається і вибігає. Рівночасно вбігає трьох побратимів з Готлібом у руках)

АНДР. (до Прийдиволі). Ану бігай зі мною, зараз ми дістанимо його в свої руки. (Вибігають. Луна росте. Свист вітру і рев вогню).

РІПНИК. А то кого ми спіймали?

ГОТЛ. Пустіть мене, ви злодії, я син самого Гольдкремера!

РІПНИК. Го, го! живо ми його спечемо, ану в огонь його! (Хапають його за руки і ноги та розгойдують щоби кинути в огонь).

ГОТЛІБ. Ратуйте! Гвалт!

ФАННІ (кидається до робітників). Панове, прошу вас не робіть йому нічого злого, я його люблю!

РІПНИК. Та бо й ми його любимо, особливо присмаженого! Ха! ха! ха! (Гойдають Готліба).

РИФКА (кидається до Готліба і вириває його з рук робітників із несамовитою силою). Він мій! мій! Не дам нікому! (Робітники, розступаються з жахом. Рифка тягне Готліба на бік. Вбігають Сень, Андрус, Прийдеволя, що тягнуть Мордка).

СЕНЬ. Ось де наш злодій.

ПРИЙД. Ага! знайшли тебе!

АНДР. Побачимо чий тепер Борислав засміється? Чуєш як огонь регочеться? Чуєш як вітер сміється?

МОРДКО (пищить) Пустіть мене, я не винен, мене намоли...

АНДР. Але ти зробив. Ану з ним у нафтарню! Зараз там йому каса присниться!

БЕНЕДЬО. Стійте побратими, не чиніть душегубства!

СЕНЬ. Ого! пропало, ми вже потім висповідаємося. (Сень, Андрус і Прийдеволя, вибігають із Мордком, божевільний крик Мордко за сценою, потім тихо).

СЕНЬ (вбігає). Га! один готов. А от тут його каса!

БЕНЕДЬО. Наша сила!

СЕНЬ. Ні, то не сила, то слабість (кидає касу в огонь). Най ідуть дитьчі гроші до дитька.

ПРИЙД. (божевільно). Ану тепер решту в ОГОНЬ (кидається до Рифки, що засланяє собою Готліба і Фанні,

РИФКА. Він мій! він мій!

ПРИЙД. Не бійся, піде разом з тобою.

БЕНЕДЬО (кидається на Прийдеволю). Чи вдурів, хочеш бежевільну в огонь кидати? (Термосить ним).

ПРИЙД. Божевільну?

БЕН. Схаменися. Ми вже пімстилися. Ми не звірі, щоби всіх і вся мордувати!

ПРИЙД. (обтирає собі чоло). Га! може й так. Але мені знавш уже все одно. Один більше, один менше...

ФАННІ (до Бенедя). Пане майстер, ви спасли нам життя, я вам не забуду того (цілує його руку).

БЕНЕДЬО. Ходіть, ходіть сюди. Я вас з відси виведу. (Накидає на Фанні петек та враз із Готлібом виводять Рифку, Фанні йде за ними. Входять Леон і Герман попихані побратимами, Рифка, Бенедьо, Готліб і Фанні вертають з ними).

ГЕРМ. Ну, ось горить уже цілий Борислав, всі мої магазини, шиби, закови — все. все йде з димом!

ЛЕОН. Моя нафтарня, моя нафтарня! Ратуйте машини!

ПРИЙД. Що вже там ратувати! Всі машини залиті морем вогню!

ГЕРМ. Не журіться і так мала бути запечатана. Можу вам показати судовий наказ.

ЛЕОН. Не верне нафтарні. Я зруйнований.

ГОТЛ. Тату, тату нас хотіли кинути в огонь.

ГЕРМ. (обнімає його). Жебраків нема потреби кидати в огонь.

ФАННІ (кидається до Леона) Тату, тату, нас спас пан Бенедьо.

ЛЕОН. (пригортає і цілує Фанні). Доню, моя доню! Які ми тепер бідні.

РИФКА. Добре вам так, не треба було пхатися у золоте болото!

ГЕРМАН. Готлібе се твоє діло?

ГОТЛІБ. Так тату!

ГЕРМ. Тепер мусиш направити заподіяне зло.

ФАННІ. Я його люблю!

ЛЕОН. Тепер нема що направляти.

ГЕРМ. Сейчас приступимо до відбудови. Підземні поклади не згорять. Наші контракти супроти vis major не важні! Я вам поможу.

ЛЕОН. Ні, хиба стану вашим помічником!

ГЕРМ. Беру вас на спільника, враз з вашою гарною донею. (Подають собі руки)

БЕНЕДЬО. (до Германа) Бачите, пане, до чого ви допро-

вадили? То все зробила ваша хапчивість і брак почуття хоч дрібки справедливости.

ГЕРМАН. Виджу, виджу, і як же страшенна приходить наука!

БЕН. Ще нічо не в пізно. Заложіть робітничу касу, Борислав знов скоро відбудується.

ЛЕОН. Чи я вам того давно не говорив?

ГЕРМ. Нема що говорити. Всі ми одним миром мазані. Ми жиди не платимо більше, бо наш робітник найгірший в цілім світі!

ЛЕОН. Зле платний робітник не може бути ліпший!

ГЕРМ. І отут блудне колесо!

БЕН. А диви но, та нам ще скажуть, що то ми винні, що хоруємо та голодуємо хоч довкруги нас лежать мільйони.

ЛЕОН. І цілком слушно, пане майстер — ви не вмієте їх підняти, ті мільйони. Ви здатні хіба знищити, не маєте хисту до будівничої організації. Навіть ті ваші складки то таке примітивне, тільки одно було в тім добре: щоби й роботодавці до кас платили і го якраз вас зарізало, бо всі роботодавці побачили в тім загрозу свого існування: адже ви тоді мали нас у своїх руках, ви з усією своєю непослідовністю, примхами та неграмотністю. Ми до того не могли допустити. Ви навіть не зуміли легалізувати вкладок ані каси хорих!

СЕНЬ. Ей, як ми тут вас зараз у тій вашій нафтарні легалізуємо!

ЛЕОН. О так, силу маєте але розум у вас діточий!

АНДР. Ні пане, ми збідовані, але відчуваємо і думаємо не згірше вас, випещених жидів! Коли би ви були інакші, коли б ви знали де нас пече і де нас болить, колиб ви учені показали нам спосіб, то ми певно були би інакші, не пішов би Борислав з огнем.

СЕНЬ. А так маєте научку!

ЛЕОН. Яка нікого ані не навчить ані нічого не змінить! Малі властивці все остануть п'явками, що найменшим хотіли би скоро дійти до багатства, а робітники без шкіл, без організації довго ще остануть темною масою, з якою не можна дійти до ладу.

БЕН. Не думайте так! Ось тут у кривавій луні пожежі народяться нові люде і або ми всі змінимося, або витиснуть нас з відси інші, що ліпше до життя надаються!

ЗАВІСА.

Українська Книгарня і Антикварня
ім. ЛЕСІ УКРАЇНКИ в ТЕРНОПОЛІ.

має на складі і поручає :

всі видані в краю і за границею книжки,
шкільні книжки, прибори шкільні і канце-
лярійні та вироби паперові. Продає бібліо-
теки для шкіл, товариств і приватних осіб,
нові зі значним опустом на рати.

455

276

ВИДАВНИЦТВО ПОДІЛЬСЬКА ТЕАТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА
видало і прода

I.

С. Біла „ПОЦІЛУНОК ЮДИ“ пєса на 4 дїї	2	„	—
„ „ „ДІТИ АГАСВЕРА“ трагедія на 5 дїй	1	„	20
М. Білянський „АРЕНДАР У КЛОПОТІ“ комедія на 4 дїї	2	„	—
М. Вацик „ЧАР ОДНОСТРОЮ“ комедія на 3 дїї	1	„	50
В. Герасимович „МАМОНА“ пєса на 5 дїй	2	„	50
Б. Гринченко „ЗА БАТЬКА“ драма на 5 дїй	2	„	—
Конич-Лисенко „ЖИВІ ПОКІЙНИКИ“ комедія на 3 дїї	1	„	—
В. Мартиневич „ДОСИДЖУВАЛА ПОСАГУ“ комедія на 3 дїї	2	„	—
„ „ „ГРІХИ МОЛОДОСТИ“ комедія на 3 дїї	1	„	—
„ „ „МІЩАНЕ“ драма на 5 дїй	—	„	80
„ „ „ПАМ'ЯТНІ МОГИЛИ“ ескіз на 1 дію	1	„	50
„ „ „ПОТЕРЧУК“ пєса на 5 дїй	2	„	—
„ „ „ТРЬОХ ДО ВИБОРУ“ комедія на 3 дїї	—	„	80
Е. Рудий „БІЛЬШЕ ЗАСОМОРИВСЯ“ комедія на 2 дїї	1	„	50
І. Гобілевич „ПАЛИВОДА“ комедія на 4 дїї	2	„	—
А. Шатковський „КУМА МАРТА“ драма на 5 дїй	2	„	—
В. Чусатий „ВОСКРЕСЕННЯ“ пєса на 4 дїї	—	„	60
І. Федорак „ДЕПУТАТИ ДО ВІДНЯ“ комедія на 1 дію	—	„	60
„ „ „ПОВЕРЕЖНИКИ“ комедія на 1 дію	2	„	—
П. Франко „ЗАХАР БЕРКУТ“ історична драма на 4 дїї	6	„	—
М. Старицький „МАРУСЯ БОГУСЛАВКА“ іст. драма на 5 дїй [з партитурою]	12	„	—
М. Кропивницький „ВІЙ“ комедія на 5 дїй з партитурою	5	„	—
Мидловський „КАПРАЛЬ ТИМКО“ мєльодрама на 5 дїй	1	„	50
Я. Косовський „ЗАКЛЯТИЙ ЯР“ драма на 4 дїй	2	„	—
П. Франко „БОРИСЛАВ СМІЄТЬСЯ“	—	„	—

II.

ДІТОЧИЙ ТЕАТР:

Е. Рудий „РУСАЛКА БЖІЛКА“ драма на 3 дїї	—	60	с.
„ „ „ЩЕ ТОЙ НЕ ВРОДИВСЯ, ЩОБ УСІМ ДОГОДИВ“ [на 1 дію]	—	40	„

III.

Подільська Театральна Бібліотека має на складі і продає

Б. Будзиновський „МІЩАНКА“ повість	3 зл.	—	с.
І. Билина „МОЯ СПОВІДЬ“	2	„	50
Е. Гребінка „ЧАЙКОВСЬКИЙ“ повість	5	„	—
І. Мельник „НА КАМЧАТКУ“ спомини	3	„	—
А. Чайківський „МАЛОЛІТНИЙ“ повість	2	„	—
„ „ „НЕ БУЛО ВИХОДУ“ пов.	1	„	70
„ „ „ПЛИЧ“ повість	5	„	—

Замовлення слати по таким адресам:

Подільська Театральна Бібліотека — Тернопіль
Книгарня Наукового Т-ва ім. Шевченка — Львів, Ринок 10.